mavi nota

AYLIK MÜZİK VE SANAT DERGİSİ • YIL: 1 • EYLÜL 1993 10.000 TL.

SAYI 9

BU SAYIDA:

- ali ulvi özdemir
- mehmet cemil uğurlu
- osman r. aksu
- kenan sarıalioğlu
- emel burçin özgüneş
- şinasi özdenoğlu
- gerard hoffnung
- idil biret (mavi nota)
- deniz banoğlu
- koral çalgan
- ahmet özer
- m. nazmi özalp
- faruk yener
- arslan pulathaneli
- selahattin gündoğdu

Mavi Nota'dan

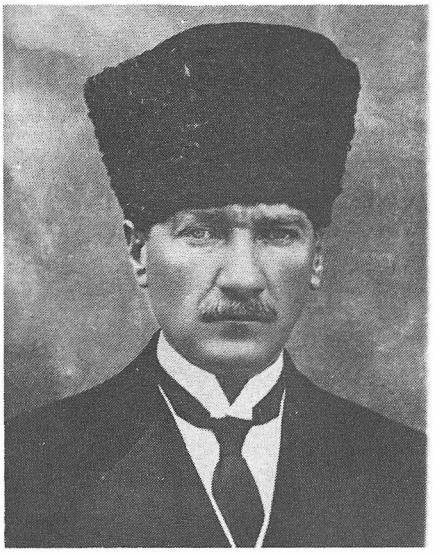

Fotoğraf: Arslan PULATHANELİ arşivinden

● **Türkiye Cumhuriyeti**'nin kurucusu Ulu Önder **Atatürk**'ün, **Trabzon**'a ilk kez gelişinin yıldönümü (15 Eylül 1924) çeşitli etkinliklerle kutlanacak. Bu nedenle **Atatürk**'ün müzik anlayışına değinmek istiyorum:

Bu şehir, sanat yuvasıdır. Tarihte derin izler bırakan bir sanat yuvası. 1820'li yıllarda ünlü bestekar ve müzik üstadı Hammami-zâde İsmail Dede Efendi'yi bir süre konuk etmiş bir sanat yuvası. 1879'da Vali Giritli Sırrı Paşa'yı ve eşi bestekâr Leyla (Saz) Hanımı konuk etmiş bir sanat yuvası. Cumhuriyet döneminde Dizdar ailesinin kızı Laika Karabey'i, Ahmet Selim Teymur'u, Süheyla Altmışdört'ü, Temel Şükrü Doğru'yu, Teoman Önaldı'yı, Cahit Atasoy'u ve nivelerini yetiştirmiş bir sanat yuvası. 1937'de şehrimizi son kez onurlandırdığın vakit, huzurunda müzik sınavı ve ziyafeti veren, Rıza Hançer, Osman Hançer, Tanburi (Fransız) Ali, Kemani Salih (Şendil), Hafız Osman, Kara Kemal ve Baterist Hikmet Bey'leri yetiştiren bir sanat yuvası.

"Efendiler, hepiniz mebus olabilirsiniz, vekil olabilirsiniz, hatta reisicumhur olabilirsiniz, fakat sanatkar olamazsınız." diyen sen, 1928 yılında Sarayburnu'nda onuruna verilen Sultaniyegâh faslını beğenmeyince orayı terkedip, "Gidelim bu musiki bizim heyecanımızı ifade etmekten uzaktır." demiştin. Oysa her şeyden önce milli ve ileri bir Türk Musıkisi özlemi içersindeydin. (ah)lı, (of)lu şarkılardan şikayetinde yerden göğe kadar haklıydın.

Bu ülkenin temellerini atmak için 15 Mayıs 1919 gecesi evinden ayrılırken, kızkardeşin Makbule'nin gırtlağında yumruk yumruk bir şeyler düğümleniyordu. Onu teselli için, "bu kadar üzülme canım" dedin, "muvaffak olmam ihtimalide kuvvetlidir."

Evet sevgili Atatürk, belki, 1993'de dönüp baksan, caddelerde ki kara kalabalığı, zifos saçan arabaları, hiç bir denetime tutulmayan kendi başına buyruk, sadece para kazanmak amacına yönelik belli bir zümrenin hüküm sürdüğü piyasa musıkisini, müzik yapıyoruz diyen sanat madrabazlarını görsen, asfalt üzerindeki çamur kalıntılarını, marlboro izmaritlerini itikleye, itikleye evinin kapısından girsen, yine merdiven sahanlığında Makbule'yi görsen, çelik mavisi gözlerini önüne eğer, seyrek sarışın saçlarını sıvazlar, sonra kısık sesinle "yanılmışım Makbuş" derdin, "yanılmışım."

Merhaba

● 9. sayımızla yine sizlerleyiz.

9 aydır düzenli olarak çıkardığımız müzik dergimizle, müzik sanatının bayrağını yükseklerde tutmaya çalıştık. Tabii ki siz değerli okurlarımız, dostlarımız katkıları ile. Burada özellikle şunu vurgulamak istiyoruz: Bu dergi, Trabzon'da yayımlanmaktadır. Müzik sanatında ve diğer sanat dallarında Trabzon'umuzun dünyaya açılan bir penceresi olma görevini üstlenmiş bir dergidir. 9 aydır düzenli olarak çıktık. Ama hedefimiz kendimizi sürekli yenileyerek tam anlamıyla bir müzik dergisi olmak ve 13. sayımızı çıkararak yaşadığımızı okurlarımıza ve dostlarımıza ispatlayabilmek kararan denizin doğusunda bir çıkmaz sokak olan Trabzon'umuzun sanat yaşamında, üzerimize düşen görevi yapmaya kararlıyız. **"üç, dört sayıdan fazla çıkamazsınız"** diyerek bize kara tablolar çizen bazı kişilerin kulaklarını çınlatıp 12 sayımızın ardından yaşayacağımız coşkuyu şimdiden görür gibi oluyorum. Dergimizi daha yaygın ve nitelikli kılan çabalarınızı bekler, saygılar sunarım.

● Dergimizin **"Metronom"** bölümünü sadece bu sayımıza özel olarak dört sayfa daha artırdık. Bu nedenle bu sayımız 20 sayfa olarak siz okurlarımızın eline ulaştı. Bu ayki **"Metronom"** bölümümüzü müzik edebiyatımız için büyük bir değer olan piyanist **İdil Biret**'e ayırdık. Kendisi için ülkemizin önemli kalemleri yazdılar. Piyanist **İdil Biret**'e sayfalarımızı açtığımız için kıvanç duyuyoruz.

● Türk balesinin kuruluşunda da büyük emeği geçen **Dame Ninette de Valois** geçtiğimiz günlerde 95. yaş gününü kutladı. Asıl adı **Edris Sutannus** olan **De Valois** 1898 **İrlanda** doğumlu. Arkadaşımız **Emel Burçin Özgüneş**'in **Dame Ninette de Valois** için hazırladığı araştırma yazısını önümüzdeki sayılarda yayınlayacağız. Kaçırmayın.

● Kardeş dergimiz **Kıyı**, Bu ay 90. sayısını yayımladı. 10 ay sonra "**Dalya**" diyecek olan **Kıyı** dergisine emek veren herkesi kutluyor, çalışmalarında başarılar dilerken, **"darısı başımıza demeyi"**de ihmal etmiyorum.

● Dergimizin bir müzik ödülü vereceğini geçen sayımızda duyurmuştuk. Ödülle ilgili olarak ödül şartnamesinide bu sayımızda açıklayacağımızı belirtmiştik. Ancak çalışmalarımızı tamamlayamadığımız için ödülle ilgili gerekli bilgileri veremiyoruz. Bundan dolayı siz okurlarımızdan ve ilgilenenlerden özür diliyoruz. Vereceğimiz müzik ödülü ile ilgili bilgileri önümüzdeki sayılarımızda, tüm dergi ve gazetelerde duyurmaya çalışacağız.

● **Trabzon Devlet Tiyatrosu** yeni sezon çalışmalarına yoğun bir tempo içinde başladı. 7 Ekim'de perdelerini izleyicilerine açacak olan **Trabzon Devlet Tiyatrosu**'nun geçecek bir sezon için, güçlendirilmiş kadrosuyla çalışmalarını sürdürürken, **Mavi Nota Müzik Dergisi** olarak, **Trabzon Devlet Tiyatrosu**'na başta müdürü **Mesut** Turan olmak üzere tüm çalışanlarına **"kolay gelsin"** diyoruz.

● **Kanada**'da oturan arkadaşımız Engin Aşan, **Kuzey Amerika**'daki müzik olaylarını dergimize aktarma dergimiz yazı ailesine katılmıştı. Ancak bir süre sessizliğinden haber alamamıştık. sonunda sanat danışmanımız **Ahmet Özer**'e ve İstanbul temsilcimiz **Osman** R. Aksu'ya gönderdiği mektuplarından selamlarını ve sağlık haberlerini aldık. Geçirmiş olduğu by-pass ameliyatından dolayı kendisine acil şifalar dilerken geçmiş olsun diliyoruz. Bu arada sağlık haberlerini içeren yazılarını da bekliyoruz.

● Ekim sayımızda buluşmak dileğiyle tüm okurlarımıza başarılar, esenlikler mutluluklar...

Müzt. Semih BAYLAN
Genel Yayın Yönetmeni

Trabzon'da Klâsik Müzik

● **Ali Ulvi ÖZDEMİR**

Sofya Yaylı Çalgılar Orkestrası'nın 15 Nisan 1993'te, Karadeniz Teknik Üniversitesi Atatürk Kültür ve Sanat Merkezi'nde verdiği klâsik müzik konserinden sonra tıpkı tiyatro gibi, Trabzon'da da bir senfoni orkestrasının oluşması düşüncesi ortaya çıktı.

Böyle bir isteğin pek çok bakımdan eleştirilmesi mümkündür. En başında çok kez olduğu gibi "Başka bir iş kalmadı mı?" sorusu sorulacaktır. Burada karşımıza, toplumun gelişmesinde önceliklerin neler olacağı sorusu çıkmaktadır. Gelişme, sanıldığı gibi sadece ekonomik göstergelerin artışı değildir. Gelişmenin sosyal, politik, kültürel ve ahlaki değişiklikleri de kapsayan bir anlamı vardır. Bütün bu alanların hepsinde bir düzen içersinde ilerlemek zorunludur. Aksi halde başı, gövdesi orantısız, bacakları bu yükü taşıyamayacak kadar zayıf kalmış garip yaratığa benzer bir ülke ortaya çıkar. Öyleyse toplumların gelişme yarışında önceliklerin bilimsel olarak, mümkün olduğunca dengeli bir biçimde ortaya konulması ve planlanması esastır. En önemlisi de insanın insanca bir yaşamın bütün olanaklarına kavuşabilmesi, çağdaş bir konfora ulaşabilmesidir. Bütün maddi ihtiyaçlar yanında, eğlence ve eğitim gibi ihtiyaçlar da bu kapsam içindedir.

Televizyonun bütün kültürel ve sanatsal etkinliklerin yerini tutamayacağı düşünülürse, tiyatro, sinema ve müzik gibi araçların, bir kent insanı için ne büyük bir önem taşıdığı daha kolay anlaşılır.

Oysa tiyatro ve sinemada Trabzon'un yaşadığı gelişme, müzik söz konusu olduğunda ortaya çıkmamıştır.

İnsanlarımızın tiyatro ya da sinemayı bir ihtiyaç olarak görüp bir talepte bulunmalarını beklemek nasıl ki büyük bir zaman kaybı olurdu, düzenli olarak konserler verecek bir kent orkestrasının kurulması için de önce genel bir talebin oluşmasını beklemek de gereksizdir. Bugün kimsenin söküp atamayacağı bir bağımlılık yaratan televizyonun ülkemizde yayılışı da, tıpkı cumhuriyetin ilk yıllarında opera ve balede atılan adımlarda olduğu gibi deyim yerindeyse "tepeden inme" olmuştur. Artık, pek kimseye sorulmadan atılan bu adımların geri alınması ve bu savunulurken de bu gerekçenin kullanılması mümkün değildir. Çünkü büyük çoğunluklara sorulmadan getirilen bu yenilikler bütün devrimlerde ve reform hareketlerinde olduğu gibi kendi gerekliliklerini ve varoluş nedenlerini oluşturmuş ve kuvvetlendirmiştir. Varoluş nedeninin arkadan gelmesi, Türkiye Cumhuriyetinin bütün alanlarda görülebilecek genel bir niteliğidir bile denilebilir.

Bugün aydınım diyen hiç kimse Milli Eğitim Bakanlığınca kırklı yılların başında yayınlanan batı klasiklerinin erken olduğunu iddia edemez. Eğer basit halk çoğunluğu tek ölçüt alınırsa aynı eserlerin yaklaşık kırkbeş yıl sonra ikinci kez basımı da erken sayılır. Aradan geçen o kadar yıl tabandan gelen bir isteğin oluşmasına yetmemiştir. Bunun en iyi örneğidir. Satış olanaklarını her zaman dikkate alan ve bu anlamda halkın isteklerine daha uygun seçimler yapan özel yayınevlerinin "Satmaz" endişesiyle bu kitapların hiçbirini basmamış olmaları. Eğer halkı beklersek kısacası çok bekleriz. Shakespeare'in bazı eserleri bile daha yeni çevriliyor. Ama arkasında büyük bir bankanın desteği var. Herşeyin devletten beklenilmesi gerektiğinin çok söylendiği günümüzde sanat denildiğinde devletin dışında atılan adımlar yeterli olmuyor. Çünkü kâr elde etmek kaygısından en çok devlet uzaklaşabiliyor. Ne yazık ki ve ne mutlu ki öyle.

Zaten bilim ve sanat sözkonusu olduğunda, eşitsiz gelişme çağında önce ihtiyacı saptayıp, bu ihtiyacın bir talep oluşturmasını beklemek ve ona göre çözümleri ortaya koymak artık büyük bir gecikme anlamındadır. Gelişmiş ülkelerin herhangi bir ürünü hiç kimsenin aklında yokken toplumda yaygınlaşabilmektedir. İhtiyaçtan önce gelen "çözümler" insanların hayatını düzenlemekte ve kendilerini kabul ettirmektedir. Devlet tiyatrosunun ortaya çıkışı böyle bir örnektir. Tüm Türkiye için erken sayılabilecek bir biçimde, daha büyük kentler dururken Trabzon'un öne çıkması ve büyük bir çoğunluğun, kendine sunulan bu beklenmeyen olanağa sahip çıkması ve benimsemesi bir şans olduğu kadar, opera ve baleyle devam edecek bir çizginin de varolduğunu gösteren, toplumun eğilimini çok güzel yansıtan bir ölçüttür aynı zamanda.

Bütün bu gerçeklerin ışığı altında, tiyatronun bir istek olarak belirmesinin beklenmesi durumunda bir gecikmenin ortaya çıkacağını söylemek gerekiyor. Tepeden inme de olsa, tiyatronun ortaya çıkması gelişme sürecini tersine çevirmiş ve insanımızda bir tiyatro bilincinin oluşmasına yol açarak, çok önceden beri bir top-

Herbert Von Karajan'a saygı

Mehmet Cemil UĞURLU

Notalar bekledi seni
Bilmez hiçbiri ölümü
Bir başka evreni

Nefesli, yaylı, vurmalı çalgılar
Toplanırdı salonlara
Bir işaretin yeterdi onlara

Gözlerin kapalı yine
Buyuran ellerin durgun niye
Bagetin ağlıyor karşında

Sustu Karajan
Sustu yaşarken efsane insan
Bir yıldız kaydı.

lumsal talep haline gelememiş, aydını tarafından dile getirilememiş bir gizli arzunun varolduğunu söylememizi kolaylaştırmıştır. Evrensellik ve zamana yenik düşmeyen bir düzey iki çizgi olarak alınırsa, sanat denildiğinde halkın içindeki gizli bir beğeninin ya da benimseme gücünün açığa çıkartılamaması mümkün değildir. Kendiliğinden kabuğunu yırtamayan ve aslında hiç varolmayacak bu yeteneğin ortaya çıkması için çoğu kez bir dış uyarıcıya gerek duyulmaktadır. Özellikle yöneticilerin bütün olumlu ya da hastalıklı taraflarının yönetilenlere geçmesinin çok kolay olduğu bir toplum düzenine sahip olan ülkelerde uyuyan devi uyandırmak mümkündür.

Bu açıdan baktığınızda tiyatronun varlığı nasıl ki kendiliğinden ve kendinden önce olamayacak ve tiyatroyu talep eder hale gelemeyecek bir bilinçlenme yaratılmışsa aynı durumun müzik alanında da yaşanması mümkündür. Tiyatronun varlığı kendini doğuran şartları güçlendirmiştir. Eğer önyargılar kırılırsa müzikde de bu gelişme yaşanabilir.

Çoğu insanın yaşamdaki amacı bir ev ve arabaya sahip olmaktır. Üç aşağı beş yukarı istekler bunlardır. İsteklerin bu kadar dar olması dünyaların dar olmasındandır. hayalgücü gelişmemiş, fazlayı istemekten korkan, okumayı ve okuyanları sevmeyen, her türlü sömürüye açık, gönüllü kulluk düzeninden başka bir şey olmayan bir politik yapı içine tıkılmış, kendine verilenle yetinen ve ayrıntıyla uğraşması engellenmiş insan tipi yaygındır. İnsanın zevkleri de böyle bir kısıtlığa uygun olmaktadır.

Senfoni orkestrasını artık zamanı geldiği için, daha gelişmiş bir insan tipinin yaratılmasında, tiyatro ve diğer araçlar gibi katkısı olsun diye istiyorum. Bir müzik zevkinin oluşması ve gelişmesi, güzeli çirkinden ayırabilme, yaşamı daha derinden kavrayabilme, insan ilişkilerinde daha sevecen bir düzeyin tutturulması gibi yetenekleri besleyecek olumlu etkiler gösterecektir.

Senfoni orkestrası istemenin bir nedeni de, kaset ve compact disk gibi konserve olarak tadına varılan müziğin canlı olarak da dinlenmesine fırsat verecek olmasıdır.

Konserve olarak müzik dinlemenin çarpıcı bir sonucu, hayatında keman, kontrabas gibi enstrümanları hiç görmemiş, bu enstrümanları hiç yakından dinlememiş insanların çoğunluğu oluşturmasıdır. Müziğe olan yakınlığın bu şekilde daha da artacağı kesindir. Ülkemizde enstrüman azlığının temel nedeni de canlı müziğin yeteri kadar yaygınlaşmamış olmasıdır. Böyle bir toplumda orkestra kurma geleneği de ortaya çıkmaz. Böyle bir toplumda besteci ve düzenlemeci de kolay kolay yetişmez. Başka ulusların, başka ustaların bestelerine söz yazarak müzik yapmak gibi kolaycılığın ortaya çıkması da, insanların müzik dünyalarının her açıdan sömürülmesi de bu boşlukta doğaldır ve müdahale edilmeyi gerektirmektedir. İş büyük ölçüde devletin desteğini de alacak ama her alanda, sanat dışında bir kaygısı olmayan, yerel yönetim bünyesinde bir oluşuma düşmektedir. Bunun için gerekli insan malzemesinin büyük ölçüde hazır olduğuna inanıyorum.

"Gıy gıy" dedikleri müziği benimsemesi zaman alacak bir kalabalığa şok tedavisi uygulamak için, matem müziği diye televizyondan Vivaldi çalma budalalığını göstermemek için, teneke tımbırtısını müzik diye yutturanlara karşı koyabilmek için Trabzon'a senfoni orkestrası istiyorum. Yelpazede yalnız o eksik çünkü. ●

TRT / Onuncu Saat Programı

● **Osman R. AKSU**

Oynatmaya az kaldı,
Dilciler nerde?

TRT 1 kanal Radyo yayının bu programında Türkçede az kullanılan 3 kelimenin sorulduğu faydalı bir yarışma yapılıyor.

Ancak, çok kere genç spikerlerin de dili dönmediği ve kelimeleri kendileri de bilmedikleri için, verilen kelimeler yanlış telâffuz ediliyor ve de yarışmacılara yazık oluyor. Örnek olarak: Mahzur yerine mahsur'u muvafakat yerine muafakat'ı duyan yarışmacı ne yapsın? (Zaten çok yarışmacı da birkaç yardımcısı ile kelimeleri sözlükten aradıklarına göre onlar yönünden fecâati tasavvur edin)

Konuya yakınlığı nedeniyle yaşanmış iki olayı burada kısaca hikaye edip biraz tebessümle kara bulutları dağıtalım:

Birinci olayda Of'lu sonradan çok zengin olan bir tüccar İstanbul'a 1940'lı yıllarda gelişinde, Tarlabaşı'nda gayrimüslim bir hanımla arkadaş olur. Kadın iyi Fransızca bilmekte olup bizimki ondan Fransızca öğrenmeye kalkar. Kalkar ama kadın bakar ki bu (Geleyrum, gideyrum) seviyesinde... Fransızcayı bırakır. "Dur" der, "Ben sana önce, Türkçe öğreteyim".

İkinci örnek daha da çarpıcı. Zira radyo ile ilgili:

Merhum Rebabi Sabahaddin Volkan, İstanbul Radyosunda, 1960'lı yıllarda "Rebahtan Sesler" isimli bir program yapardı. Türk Musikisinin en seçme eserlerinin geçildiği bu programlardan birinde spiker Dellâlzâde'nin:

Sinede bir lahza ârâm eyle gel canım gibi

sözleriyle başlayan meşhur suzinâk bestesindeki 'durmak' manasındaki "ârâm"ı; "aram" diye telâffuz eder. Canlı yayında mikrofon açıktır. Hoca "Seni aramlar götürsün" deyi verir. Siz radyo başında bu kaliteli musikiyi dinleyen musiki erbâbı kişilerin halini tasavvur edin. Aram'ın bir ermeni ismi olduğunu da bilgi olarak sunalım.

Kısa bir not da şu asil-yedek yarışmacı olayı. Yedek de olsalar bizdeki tüm yarışmacılar ASİL'dir. Olsa olsa ASIL,YEDEK ayrımı vardır. Bir noktanın sebep olduğu bu mana farkını böylece belirttikten sonra uyarıların dikkate alınmasını dilemekten başka yapacak birşey yok. ●

Aşk Üstüne

Kenan SARIALİOĞLU

Hiçbir günün hüznü müdür
yüzünde akşam gülü
Üflediğin duman değil
aşkın uçuk gölgesi
Lacivert gecenin rahminde
büyüyen şafak
Yüzünde külrengi yangın
parladı parlayacak
Ansızın: içimde sesi

Alkış

● Emel Burçin ÖZGÜNEŞ

İnsanların güzel bir müzik karşısında beğenisini, veya herhangi bir güzel olay karşısında beğenisini belirtmesi sanat tarihi kadar eskidir. Alkış olgusu insanların çeşitli olaylar karşısında heyecan ve duygularını ifade etmek için duyduğu bilinçsiz istekten kaynaklanmaktadır. Bir müziğin, veya bir başka güzel olayın son on-onbeş dakika içindeki özelliği, alkışın özelliğini belirler. Bu gözlem, seslendirilen eser güzel ya da kötü olsa bile geçerli sayılmaktadır.

Sözlü eserlerin bitimde son nota duyulduğu an, dinleyicinin alkışlama eğilimi görülür.

Piyano eserlerinin seslendirilmesi sırasında, piyanist "nefes" anında ellerini tuşlardan kaldırdığı zaman, dinleyicide eserin bittiği izlenimi doğduğu için, son akorun ya da notanın basılması göz önünde alınmaksızın alkışa geçildiği gözlemlenmektedir.

Senfonide, yaylı çalgılar dörtlüsünde, sonat bölümleri arasında olduğu gibi, Klasik Türk Musıkisinin senfonileri olan büyük usüllü bestelerde bölümler arasında, koronun nefes ve eserin usulünün gerektirdiği aralarda, alkışlamak günümüzde genellikle doğru karşılanmamaktadır. Ancak, eseri bu şekilde kesmek henüz tam olarak ortadan kalkmamıştır. Konçertoların bölüm aralarında alkışa rastlandığı gibi, bazı yaylı çalgılar dörtlülerinde, sanatçılar kendi partisyonlarından sonra ayağa kalkarak seyirciyi selamlar. Bu arada yaylı çalgılar için yazılmış konçertolarda ise, orkestranın çalgıları akort etmek için yaptığı duraklamalarda alkış normal sayılabilir.

Kadans bölümlerinde eserin alkışlarla kesilmesini Mendelson bir arkadaşına yazdığı mektupla belirtirken, Alkışın bölüm çalınırken ciddi bir kesinti sayılmadığı günlerde Mozart senfonilerinin birinin seslendirilişi ile ilgili olarak şunları yazmıştır: "Esere sadece kemanlar için ve sekiz ölçü boyunca piyano ile başladım. Bunu forte izledi. Dinleyici beklediğim gibi piyano çalınan yerlerde sessizleşti, ama fortelerde alkışlamaya başladı."

1737 yılında Farinelli, kardeşinin yazmış olduğu bir eseri seslendirirken, alkışlar eserin ilk notasının çalınmaya başladığı andan itibaren devam etmiştir.

Operada dramatik çizgi (eser Wagner öncesi dönemde olduğu gibi, yani aryalarla bölünebiliyorsa) alkışlarla kaba bir şekilde kesiliyordu.

1760'lı yıllarda Roma'da bulunan Gretry, orkestra çalgıcılarını övmek amacıyla, dinleyicinin "Bravo keman! Bravo fagot! Bravo flüt!" gibi sözlerle eserin kesilmesini doğal karşıladığını belirtmektedir.

Klasik Türk Müziği dinleyicisinin bilinçli bir alkış geleneği olduğu söylenemez. Zira Türk Musıkisi uzun yıllar, dönem dönem ehliyetsiz kişilerin elinde kaldığı için genelde eğlence müziği olarak kullanılmıştır. Buda bilinçli bir izleyici kitlesi oluşturmayı engellemiştir. Ancak Atatürk Türkiye'sinde müzikte yapılan birtakım köklü değişiklikler sonucu Türk Musıkisine gereken değerin verilmesi sonucu yapılan düzenlemelerle bilinçli bir Klasik Türk Musıkisi dinleyici kitlesi oluşturulması amaçlanmıştır. Bu amaç ne kadar gerçekleşebilmiştir? Bu tartışılır. Ama şu bir gerçektir ki, son yıllarda devlet korolarının kurulması, sadece radyoda (TRT'de) Klasik Türk Müziğinin seçkin ve nadide eserlerini dinleyebilme olanağı bulan dinleyiciyi konser salonlarına itmiş, bu da Türk Musıkisinin alkış geleneğini getirmeye başlamıştır.

Doğal olarak müzik zevkini evinde giderme alışkanlığı edinen dinleyicinin alkış özlemi doğmaktadır. Konser salonlarının başta getirdiği en önemli şey, dinleyici ile sanatçıları karşı karşıya getirmesi olduğuna göre, dinleyici konser salonlarında sadece dinlemekle kalmıyor, sanatçıyı görmek zevkini de tattığı için alkışlama coşkusu daha da artmaktadır.

Dinleyicinin beğenisini alkışla açıklama hakkı olmasının yanı sıra, hoşnutsuzluğunu, hayal kırıklığını da ifade etme hakkının var olduğu konusunda bir tartışma konusudur. Latin ülkelerinde ıslıklama vardır. Oysa dünyanın diğer ülkelerinde şikayetlerden sakınıldığı gibi genel kural olarak komplimanlar hoş sayılmaktadır.

Ancak konser dinleyicisi sesli pro-

Alkış, klasik müzik dinleyicisinin daima dozunda kullandığı bir gösteri biçimidir. Ancak pop müzik izleyicisi kuralları altüst etti. Resimde ünlü Beatles topluluğunun 1960'lı yıllarda New York'taki karşılanışı görülüyor.(Foto: Müzik Ansiklopedisi s.46)

testonun kimi zamanlar çok ötesine gitmiştir. Çürük meyve, çürük yumurta, portakal ve benzeri eylemlerde bulunmak geçmiş yıllarda olduğu gibi günümüzde de oldukça yaygındır. Dünyaca ünlü tenor Pavorotti, çok yakın bir geçmişte Scala'da vermiş olduğu bir konser sırasında okuduğu eserin bir notasını atlaması sonucu çürük meyve yağmuruna tutulmuştur.

Londra'da çok yaygın olan kiralık alkışçılar, dünyanın bazı ülkelerinde müzik ya da tiyatro etkinliklerinin bir parçası olmuşlardır.

Ülkemizde alkış psikolojisi, ortamına göre çok değişken olduğu gibi, dünya ülkeleri ile çok farklı ortamlar içindedir. Konu müzik ve tiyatro olduğu zaman, bu ikisi arasında derin farklılıklar gözlenmektedir. Ülkemizde tiyatro seyircisi izlediği oyunla birlikte doğal olarak duygularıyla açık bir biçimde hareket ederken, konser izleyicisi kurallara katı bir biçimde uymayı görev saymaktadır. Konser anında yalnış hareket etmekten kaçınmakta, birbirini kovalayan ters davranışlara düşmemeye özen göstermektedir. Ancak konser parçası bittiği andan itibaren o ana kadar kısıtlamış olduğu coşkusunu açıkça ifade etmekten kaçınmamaktadır. Bu yüzden dinleyici yeni "bis" parçaları istemekte, sonu gelmeyen "bis" talepleri sürmektedir.

Özellikle son yıllarda konserlerin dinleyici sayılarının olağanüstü artması (stad konserleri gibi), konser dinleme kurallarının zorlanmasına, daha doğrusu dinleme kurallarına uymanın tepkisini de birlikte getirmiştir. ●

Kaynakça: Müzik Ansiklopedisi Cilt: 1 Sahife: 45-46-47

Özdenoğlu'ndan İki Dörtlük

Sevmek mi yeniden?

Sevmek mi yeniden? Gözüm pek kesmiyor
Kalbim, o eski aşkı hayâl et, yaşa diyor
Dostlar azaldı artık, boşaldı gönüller
Zira bahçede o eski rüzgâr esmiyor...

Dante'yi Okurken

Neden yıllar geçtikçe beni çekiyor Dante?
Dünya varken bakamam cehenneme, cennete
Yaşamak istiyorum sevdalarla dopdolu
Gönül diyor: *Vivace*, akıl diyor: *Andante*...

Ve Bir Şiir

Tüm Yazarlara İnat

Ocağa at, yansın ateşte bilim ve sanat
Alevinde sevişelim kitapların
Tüm yazarlara inat!

Sevgilim, kitabım sensin
Okuyorum her satırını besteleyerek
Sensin bütün sonsuzluğum benim.
Vız gelir kâinat!

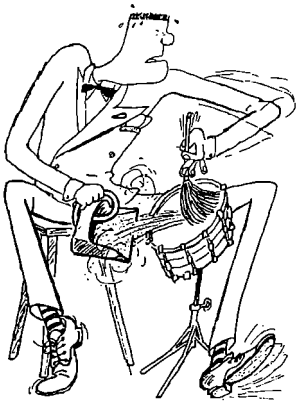

Jazz

Hot Jazz

(Karikatür: **Gerard Hoffnung**)

METRONOM

İDİL BİRET

*Olağanüstü bir müzik belleğine sahip olan İdil Biret, piyano literatürünün hemen bütün eserlerini ezberinde tutabilmektedir. Bu özelliğiyle müzik dünyasında şaşırtıcı etkiler yaratmıştır. Bir piyano virtiözünün dinleyicilere dönüp, "**dilediğiniz eseri çalayım**" demesi, müzik tarihinde ender görülen olaylardandır.*

İDİL BİRET

21 Kasım 1940'ta **Ankara**'da doğdu. Türk müzik tarihinde yer alan en büyük yeteneklerdendir. Piyanist olarak olağanüstü yönlerini tüm dünyaya kabul ettirmiştir.

Biret, henüz altı aylıkken duyduğu bir ninniyi tekrarladı; iki yaşında, radyodaki müzik yayınlarını ilgiyle dinlemeye başladı; piyanoda iki parmakla küçük melodiler çaldı. İki buçuk yaşında, annesi **Leman Biret**'ten ilk piyano bilgilerini edindi. 1943 yılında absolut bir kulağa sahip olduğu, dünyada eşine ender rastlanır bir belleği temsil ettiği belirlendi. Disiplinli bir piyano eğitimine geçmeden önce, ezgileri armonileriyle birlikte çalabiliyordu. Beş yaşındayken, **Bach**, **Beethoven**, **Chopin**, **Schubert**, **Saint - Saens**, **Rahmaninof** ve **Saygun**'un parçalarından oluşan yüzü aşkın eseri ezbere seslendirebildi. Çocukluk döneminde **"Babamın Çikolata Çalışı"**, **"Kedilerin Kavgası"**, **"Keloğlan"**, **"Süleymaniye"**, **"Şimendifer"** gibi adları olan besteler yaptı. Beş yaşında **Mithat Fenmen**'in öğrencisi oldu ve ciddi piyano çalışmalarına başladı. 1947'de **Riyaseticumhur Filarmoni Orkestrası** eşliğinde **Bach**'ın piyano konçertosunu çaldı. Bir yıl sonra, **"İdil Biret - Suna Kan Kanunu"** olarak tanınan özel çıkartılmış bir kanun uyarınca ailesiyle birlikte **Fransa**'ya gönderildi. Paris Konservatuvarında **Jean Doyen**'den piyano, **Nadia Boulanger**'den piyano eşliği ve kompozisyon dersleri aldı. Buradaki öğreniminin başlarında, **Paris**'in **Union Interalliee** salonunda **Mozart**'ın **La Majör** Konçertosunu seslendirdi. 1953 yılında **Theatre des Champ - Elysee**'den ülü piyanist **Wilhelm Kempff**'le birlikte, **Mozart**'ın iki piyano için konçertosunu çalma başarısını gösterdi. 10 Şubat 1953 tarihli bir konser hakkında **Fransız "Combat"** gazetesi şunları yazmıştır:

"İcrası yalın ve sağlam. Harika çocuk olarak kendini beğendirme eğiliminden uzak. Tınısı yuvarlak ve dolgun; tekniği çevik ama kılı kırk yarıcı. Müzik kalitesi ise mükemmel. Biret, coşkun alkışlara, sayısız imza isteklerine hak kazandı".

Bu açık seçik yorum, **İdil Biret**'in tüm sanat kariyeri için geçerli sayılır. Gerçekten o, sanatına olan ciddi bağlılığıyla, genial yeteneğini en doğru biçimde değerlendirmesiyle, **"harika çocuk"** efsanesiyle yetinmeyip çağdaş piyano icrasının üstün özelliklerini sürekli araştırmasıyla virtiöz olarak haklı bir ün kazanmıştır. Sağlamlık, yalınlık, en hafif seslerde bile dibini bulan bir tuşe tekniği, **Biret**'in belirgin icra niteliklerindendir.

On üç yaşındaki küçük piyanist, yaz tatilini yurdunda geçirdi ve bu arada **İstanbul** ve **Ankara**'da orkestra eşliğinde koserler verdi. 1954'te **Boston**'daki **Lily Boulanger Vakfı**'nın armağanını kazandı. 1957'de **Paris Konservatuarı**'nın yüksek piyano ile piyano eşlikçiliği sınıflarını 1. ödülü kazanarak bitirdi. Bir yıl sonra, oda müziği sınıfını da gene birincilik ödülüyle tamamladı. Daha sonra **Avrupa**'nın birçok ülkesinde konserler verdi. 1959'da **Londra**'daki **Harriet Cohen Uluslararası Müzik Yarışması**'nda **Dinu Lipatti** altın madalyasını kazandı. 1960'da **Kanada**'daki 25. **Montreal Festivali**'nde başarı gösterdi. Aynı yıl **Sovyetler Birliği**'nde turneye çıkarak 17 konser verdi. 1962 **Atina Şenliği**'ne solocu olarak katıldı. Sanat etkinliğini **İngiltere**'de sürdürerek **Liverpol Filarmoni Orkestrası**, **Londra Filarmoni Orkestrası** ve **Halle Orkestrası** eşliğinde konserler, ayrıca **Londra**'da resitaller verdi. 1963 Ekim ayında, **Londra**'da **Pierre Monteux** yönetimindeki **Londra Senfoni Orkestrası**'nın eşliğinde ve aynı yıl **Amerika**'da **Erich Leinsdorf** yönetimindeki **Boston Senfoni Orkestrası**'yla verdiği konserler, uluslararası sanat dünyasında geniş yankı uyandırdı. **Londra Senfoni Orkestrası**'nın 1964'te **İstanbul**'da verdiği konserde solist sanatçı olarak başarı gösterdi. **Avrupa**'nın birçok ülkesinden konser çağrıları aldı; **Belçika**, **Hollanda**, **Almanya**, **İsviçre**, **İspanya**, **Montecarlo**, **İsveç**, **Norveç** ve **Finlandiya**'da verdiği konser ve resitallerle **Avrupa**'nın seçkin müzik çevrelerinde sanatını kabul ettirdi. 1966 yılında **İtalya**'nın **Posinato** şehrinde **Wilhelm Kempff**'in yönettiği kurslarda **Beethoven**'in tüm sonat ve konçertolarını çaldı.

İdil Biret, **Devlet Sanatçısı** olarak **Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası**'nın yurtiçi ve yurt dışı konserlerinde birçok kez çaldı; Orkestra'nın özellikle yurt dışı turnelerinde seslendirdiği konçertolarla olağanüstü yeteneğini kanıtladı. Baltık ülkelerine düzenlenen bir C.S.O. turnesinde, dinleyicilerin sürekli alkışları karşısında, **"hangi parçayı dilerseniz, onu çalayım"** diyerek, repertuvarının genişliğini değil, müzik tarihinde az rastlanan bir müzik belleğine sahip olduğunu gösterdi.

Biret, virtiöz olarak, yabancı plak firmalarından birçok öneriler almış ve özellikle **Brahms**, **Prokofyev**, **Beethoven**, **Bartok**'un piyano konçertolarından oluşan zengin bir repertuvarı uzunçalarlara doldurmuştur.

Türk bestecilerinin eserlerini de geniş ölçüde seslendiren **İdil Biret**, birçok çağdaş bestecimizin yurt dışında tanınmasına ve değerlendirilmesine olanak açmıştır.

1984 yılı sonunda, **Türkiye**'deki konserleri vesilesiyle gazetecilerin sorduğu bir soruya **"her tür müziğin iyisini sevdiğini, caz müziğine ilgi duyduğunu, arabesk müziğin anlaşılacak bir tarafı olmadığını"** belirtmiştir.

İdil Biret dünyanın en büyük orkestralarının eşliğinde (Boston Filarmoni, Leningrad Filarmoni, Boston Senfoni - Londra senfoni, Berlin Senfoni, vb.) ve dünyanın en ünlü yönetmenleri ile (Monteux, Leinsdorf, Boult, Scherchen, Burgos vb.) çaldı. İlk kez Amerika'da Rachmonioff'un 3'üncü piyano konçertosunu çaldığında 21 yaşındaydı, dünyaca ünlü rus piyanisti Emil Gilels'in daveti üzerine ilk çıktığı Sovyetler Birliği turnesinden sonraki yıllarda bu ülkede 18 konser verdi. Hiçbir uluslararası yarışmaya katılmadı; ama dünyanın en önemli müzik yarışmalarında jüri üyeliği yaptı ve halen yapmakta. Sayısız ödül aldı, dünya basınında hakkında binlerce olumlu eleştiri yayınlandı.

İdil Biret'le müzik dışındaki konuşmalardan notlar

İdil Biret'in piyano repertuarında 300 solo, 120 konçerto hemen hemen aynı sayıda oda müziği var.

- İlk hocası, Türkiye'de Mithat Fenmen.

- Onun için en önemli besteci, piyanoya yepyeni ufuklar açtığı için, Chopin.

- Plak yapımı dışında, resital ve konserlerinde nota kullanmıyor. Ama kullanmam diye de bir kompleksi yok. "Richter bile notaya bakarak çalardı" diyor. Müzikle çalan arasında doğrudan ilişki kurulabildiği ve daha iyi düşünmeye yönelttiği için, yine de "nota-sız çalmanın" daha iyi olacağını söylüyor.

- Hiçbir müzisyen ve müzik tarzı ayrımı yapmıyor ama piyano için yapılmış eserleri, enstrümanın tüm olanaklarını kullanabildiği için tercih ediyor.

- Kendi yapmış olduğu besteleri var, ama henüz istediği gibi olmadığını düşünerek ortaya çıkarmıyor.

- Mükemmele ulaşmanın arayışı içinde olmak gerektiğine inanıyor.

- Hiçbir şeyde ve konuda sözü kuvvetlendirici "en" zamirini sevmiyor. "En iyi müzisyen" "En iyi dinleyici" "En güzel kent" sorularına; "En büyük diyebir şey yok", "En sevdiğim de yok" diye ekliyor. "İyi dinleyicinin bulunduğu her kent güzeldir. Bir kentte çok müzik olayı vardır ama, belki de bu moda olduğu içindir.

"İnsanların gerçekten müziğe sevgi duyduklarını hissetmek önemlidir bence" diyor.

Yalnız bedensel değil, zihinsel de çalıştığı için günün her saatinde çalışıyor.

- Ona göre klasik müzik bütün dünyada bir geçiş dönemi yaşamakta. Belli belirsiz bir tehlike görüyor. İnsanların okuma alışkanlığının azalması gibi, klasik müziğe ilgisinin de azaldığını düşünüyor. Yeni tip müziğin, melodiyi yok ettiğini, bugünün bestecilerinin değişik bir armoni ile yarattığı eserlerin, kimsenin kolaylıkla seslendiremediğini ve aklında tutamadığını söylüyor. "Bekleyelim, bakalım ileride ne olacak" diyor.

- Üç cümlede kendini tarif edemiyor ama "Benim için en önemli olan özgürlüktür. Rahat bir insanım, küçük ayrıntılara önem vermem, kendimi de fazla ciddiye almam, kendisini ciddiye alan çevresini de ciddiye alır" diyor.

- Eşi Şefik'le 16 yıllık bir evliliği var ama zaman onun için sınırlandırılmış bir kavram değil, "zamanın farkında değilim. Benim için zaman kavramı yoktur" diyor.

- Müzik yaşamında en büyük destekleyici eşi Şefik için "Çok iyi müzikten anlıyor, piyano da çalıyor. Güzel bir beraberliğimiz var. Karşılıklı dostluk ve sevgi beraberliğimizin en güzel yanları" diyor.

Ve müzik dışında en çok sevdiği şey, YAŞAMAK "En büyük uğraşım yaşamak. Yaşamayı çok seviyorum" diyor.

Müzik tarihinde ilk kez İdil Biret üç bestecinin eserlerini 26 compact disc'e doldurdu

Yurt dışında en çok plak yapan bir sanatçımız olan **İdil Biret**'in, dünyanın en büyük ve ünlü plak firması **Naxos** ile

İdil Biret, Türkiye'deki öğretmeni Mithat Fenmen ve Paris'teki piyano öğretmeniyle birlikte.

yapmış olduğu 26 plak (compact disc) dünya müzik piyasasında olay yaratıyor. Çünkü **Biret, Avrupalı** müzik otoritelerini bile şaşırtan olağanüstü bir çalışma ile üç büyük bestecinin eserlerini müzik tarihinde ilk kez, aynı proje

içinde 26 plaktan (CD) oluşan bir albüm halinde müzik dünyasına sunuyor..

İdil Biret'in 1,5 yıl içinde gerçekleştirdiği bu olağanüstü çalışmanın en önemli plak dizisini **Chopin**'in tüm yapıtlarını kapsayan 15 plaklık (CD) albüm oluşturuyor. Compact Disclerin bir kısmı halen piyasada satılıyor, 15 plaktan oluşan tamamı ise, komple, tek bir albüm halinde.

Chopin dışında, **İdil Biret Brahms**'ın komple solo piyano ve piyano konçertoları ile, **Rachmaninoff**'un piyano solo eserlerini seslendirdi. 7 plaktan oluşan BRAHMS albümünden solo parçalar piyasaya çıktı, 1 ve 2 numaralı piyano konçertoları da önümüzdeki aylar içinde çıkacak. **İdil Biret**'in çaldığı **Rachmaninoff**'un piyano solo eserleri de 4 plakta toplanmış.

Uluslararası müzik basınında hakkında en çok övgüyle eleştiriler yayınlanmış olan İdil **Biret, Copin** seslendirmeleri için özellikle **İngiliz** basınında olağanüstü övgü topladı. **İngiliz** müzik otoriteleri piyanistimiz için **"Çağımızın en büyük piyanisti"** derken CD REWİEV dergisinde, **Biret**'in doldurmuş olduğu **Rachmaninoff** plaklarından üçü, yılın en iyi plakları arasında yer aldı.

İDİL BİRET ve WILHELM KEMPFF

Deniz BANOĞLU

Bir anı, ya da o anıyı tazeleyen bir olay, kimi zaman onunla bağlantılı geride kalan pek çok yaşanmış anıyı da beraberinde getirir. O yıllara dönmek, onlarda yaşanan anları belleğinizde yeniden canlandırmak için sabrısız bir istek, dayanılmaz bir acelecilik doldurur içinizi aniden.

Piyanist **İdil Biret**'in, gelmiş geçmiş dünyanın en büyük piyanistlerinden aynı zamanda hocası olan **Wilhelm Kempff**'in anısına düzenlenen gecede, onun çaldığı parçalardan oluşan unutulmaz resitali böylesine bir geçmişe dönme özlemi uyandırdı içimizde. Anı gecesi ve resital için Kempff'in kızı **İrene Bauer Kempff** ile oğlu **Roland Kempff**'in İstanbul'da bulunması ise sadece güzel bir rastlantı değil, zaman tünelinde kaybolup gerilere dönmek için bir fırsattı da aynı zamanda.

İdil Biret'in piyano tuşlarında uçarcasına gidip gelen parmaklarının hızını gözlerimizle izlerken, onu **Paris**'te **Theatre des Champs Elysees**'de **Mozart**'ın iki piyano için konçertosunu **Wilhelm Kempff**'le birlikte çalarken görüyoruz. Sanatçımız o günlerde henüz 11 yaşındadır. Müzik ve piyano yeteneği yaşına göre çok çok büyüktür ama, bir piyano dehası ile birlikte çalmanın heyecanını duyamayacak kadar çocuktur. Oysa müzik yaşamı boyunca ona hocalık yapanlar içinde (Nadia Boulanger Jacxues Févriler, Jean Doyen ve Alfred Cortot) onu en çok etkileyen **Wilhelm Kempff** olmuştur. Ancak **Kempff**'le çalmanın onu heyecanlandırmamasının yaşça küçük olmasının dışında bir başka nedeni vardır. **"Çünkü bana öyle doğal geliyordu ki"** diye anlatıyor sevecen bir gülümsemeyle **İdil Biret**, **"Biz bir aile gibiydik Kempff'lerle... Biliyorsunuz onun 7 çocuğu vardı, bense 8'inci çocuğu gibiydim. Sanki bir amcamdı o benim... öyle yakındık birbirimize"**. **Kempff**'in hangi özelliklerinin ve yönlerinin kendisini etkilediğini de şöyle sıralıyor: **"Her açıdan etkilemiştir beni: Müziği, insanlığı, kişiliği ile"**... Yedi yaşında iken babasıyla **Paris**'e geldiğinde onu ilk dinleyen **Kempff** olmuş ama, konservatuvarı bitirene kadar **İdil**'in hocası olmak istememiş. **"Başlarda beni hep dinlemeyi tercih etti"** diyor **İdil Biret** ve ekliyor; **"Çünkü benim ho-**

İdil Biret, Wilhelm Kempff'le Positano'da. Yıl 1982

İdil Biret 12 yaşında iken, Wilhelm Kempff'le Paris'te.

İdil Biret Olayı Bir Türk Piyanistinin Franz Liszt'e Yanıtı

Prof. Koral ÇALGAN

Franz Liszt'in yüzüncü ölüm yıldönümüne rastlayan 1986, sanat dünyasında **"Liszt Yılı"** olarak ilan edildi. Yıl boyunca bu ünlü **Macar** besteci tüm sanat merkezlerinde düzenlenen sayısız etkinliklerle anıldı. Çağımızın en ünlü orkestraları ve yorumcuları onun yapıtlarına yer verdi. Bu etkinlikler içinde yer alan bir yorumcu vardır ki, dünyada olay yarattı. Biz burada sözü, bu olayı yakından izlemiş ve dünyadaki yankılarını **Orkestra** dergisinin mayıs 1987 tarihli 165. sayısına aktarmış olan ve 1960'lı yıllarda ünlü yabancı yorumcu ve müzik topluluklarını ülkemiz sanatseverlerine dinletmiş, aynı şekilde **Türk** yorumcuları için de dış dünyada konserler düzenleyerek çeşitli kültürel etkinliklere imzasını atmış bulunan **Ömer Umar'a** bırakıyor ve onur kaynağımız bu yorumcunun başarısını onun kaleminden veriyoruz:

"Liszt'in yüzüncü ölüm yıldönümüne rastlayan 1986 yılı aynı zamanda müzik ve plak tarihinin en önemli olaylarından birine daha sahne oluyor. **Liszt**'in piyanoya uyarladığı **Beethoven** senfonilerinin dokuzu birden plak üzerinde ilk kez komple olarak yayınlanıyordu. Bundan birkaç tanesi daha önce çeşitli sanatçılar tarafından plağa verilmişti. Diğerleri ise henüz hiç yayınlanmamışlardır. Bu yüzden, plak firmaları haklı olarak böyle bir diziyi **"ilk yayınlayan"** olabilmek için harekete geçtiler. Doğal olarak aynı derece önemli olan diğer bir konu da bunun **"Liszt Yılı"**nda (1886'da) gerçekleşmesiydi. Ama bir tanesi

calarımla ters düşmek istemiyordu. Konservatuvarı bitirdikten sonra Almanya'da Münih'te ve İtalya'da çok beraber olduk ve birlikte çalıştık." İlginçtir ki **Kempff**'le **Türkiye**'de hiç beraber olamamış **İdil Biret**. **Oysa Kempff**'in **Türkiye** ile aşinalığı 1920'li yıllarda başlar. Bazen solist, bazen de orkestra eşliğinde sayısız konserler verir. 1927 yılında da **Ankara**'yı ilk ziyaretinde insan olarak hayran olduğu **Atatürk**'le tanışır.

"Bir davette tanıştığı Atatürk'le sabah saat 4'e kadar sohbetettiler. Almanya'dan sanat ve eğitim alanında ünlü profesörlerin Türkiye'ye çağrılması konusunda uzun uzun görüştüler" diye anlatıyor **Kempff**'in kızı **İrene**, bu tarihi karşılaşmayı.

Kempff, **İdil**'le birlikte olmuyor **Türkiye**'de ama, onun konserlerini, başarılarını uzaktan adım adım takip ediyor. 1963'de **Ankara**'da verecegi bir resitalin, ABD Başkanı **John F. Kennedy**'nin bir suikast sonucu öldürülmesi nedeniyle iptal edildiği **Kempff**'e duyurulunca, piyanist kendi konserine üzülmüyor, ancak endişeyle **"Acaba İdil'in Boston'daki konseri de iptal edildi mi?"** diye soruyor.

Ünlü piyanistin endişe ettiği gibi olmamış, **İdil Biret**'in konseri iptal edilmediği gibi, başarısı nedeniyle kendisine **Lily Boulanger** ödülü verilmişti.

Kempff, **İdil Biret**'in tüm müzik yaşamında hep vardı; çocukluğunda, öğrencilik yıllarında, gençliğinde ve sanatının olgunluk döneminde, **Biret**'le **Kempff** arasındaki hoca - öğrenci akrabalık düzeyindeki amca - yeğen ve nihayet sanatçı sanatçı ilişkisi bugün hâlâ en anlamlı biçimde sürüyor. Öğrenci **İdil Biret** onun anısına düzenlenen konserde, **Kempff**'in çalışmış olduğu yapıtları teker teker seslendirirken, yeni doldurmuş olduğu plakta, **Kempff**'in **Bach**, **Haendel**, **Mozart**'ın piyano uyarlamalarını ve kendi bestleri olan **İtalyan Suiti** ile **Piyano Sonatı**'nı seslendiriyor.

İdil Biret, Roland Kempff ve İrene Bauer Kempff ile birlikte.

(AMI) hariç, hiçbir firma böylesine dev bir projeyi bu kadar kısa zamanda tamamlamayı üstlenecek bir piyanist bulamadı. Bu arada bir firma **(Harmonia Mundi)** bu projeyi birkaç piyanistin işbirliği ile komple bir albüm halinde gerçekleştirmeye teşebbüs etti fakat 1986'da bunlardan sadece birkaç tanesini yayınlayabildi.

Dünyanın en büyük plak kuruluşlarından biri olan **"AMI-HIS Master's Voice"** firması ise hepsinden daha şanslıydı. Çünkü 1.4, ve 5. senfonileri henüz plağa vermiş olan büyük **Türk** sanatçısı **İdil Biret**, bu görkemli projenin tamamını böylesine kısa zamanda üstlenmeyi kabul etmişti. Bu sayede dizinin tamamı müzik tarihinin ilk kez, aynı sanatçı tarafından seslendirilmiş komple bir albüm halinde -hem de **Liszt** yılında- yayınlanabilecekti. Ve yayınlandı...

Bu dev proje ilk bakışta 9 ay gibi -yine de şaşırtıcı derecede kısa- bir sürede tamamlanmış gibi görünüyor; ama plakların kayıt tarihleri incelendiğinde **İdil Biret**'in bu nefis yorumlarını daha da kısa zamanda seslendirmiş olduğu anlaşılıyor: Dördüncü senfoni 12 Temmuz 1985 günü, Birinci ve Beşinci Senfoniler ise 13/14 Eylül 1985 tarihlerinde plağa verilmiş. Buna karşılık, 2, 3, 7 ve 8. senfoniler sadece dört gün gibi kısacık bir sürede (19 - 22 Mart 1986), Pastoral Senfoni ile **Liszt**'i bile ürküten Dokuzuncu Senfoni yine 4 günde (1 - 4 Nisan 1986) seslendirilmiş. Topluca bakarsak, senfonilerin altı tanesi sadece 17 gün gibi, akıllara durgunluk verecek kadar kısa bir süre içersinde plağa kaydedilmiş oluyor.

İdil Biret'in, müzikseverler ve uzmanlar tarafından hayret ve hayranlıkla karşılanan başka bir başarısı da bu dokuz senfoninin tümünü 1986 Temmuz ayında **Fransa**'da **Montpellier Müzik Festivali**'nde verdiği 5 resitalde sahnede de seslendirmiş olmasıydı.

Olayın hem sanat, hem de basın çevrelerinde büyük bir ilgi uyandırmaması olanaksızdır. **Fransız** basını **Biret**'in bu başarısına çeşitli yayın organlarında yer verirken, Alman gazeteleri ve sanat dergileri, en büyük bestecileri **Beethoven** ile de ilgili olan bu sanat olayının önemini daha da yakından değerlendiriyorlardı.

Örneğin, **Almanya**'nın ünlü müzik dergisi **"DER MUSIKMARKT"** 1 kasım 1986 tarihli sayısında **Beethoven / Liszt** olayını haber verirken **"İdil Biret**, piyano sanatının bütün inceliklerine hakim olması sayesinde renklerin tüm zenginliğini, bu eserlerin orjinal yapılarındaki bütün gerilimleri, koronun dokuzuncu Senfoni'ye kazandırdığı büyük gücü de gözler önüne seriyor" diye yazmaktaydı.

MÜNCHNER MERKUR gazetesinin müzik eleştirmeni **Helmut Lochmüller** ise aynı günlerde **İdil Biret**'in **Münih**'deki "Herkülessaal'de verdiği bir resitali izlemişti. 11 kasım 1986 günü yayınlanan yazısını "İnsan Beşinci Senfonisini'nin ancak bu derece canlı bir yorumunu yaşayabilir. **Biret**, programa ek olarak **Liszt**'in iki transkripsiyonunu daha seslendirdi. Yine alkış fırtınası ile karşılanan bu eserler, Paganini Etüdü ile Eroica'nın Scherzo bölümüydü" diye bitirmekteydi.

Almanya'nın en önemli plak dergisi olan **FONO FORM** ise 1986 Aralık sayısının kapağında **İdil Biret**'in renkli bir fotoğrafını yayınlamıştı. Bu konuya ayırdığı üç sayfalık yazı DOKUZU BİRDEN!.. PİYANİST İDİL BİRET VE EMİ PLAKLARINA KAYDETTİĞİ BEETHOVEN SENFONİLERİ başlığını taşıyordu. Bunun hemen ardından şöyle bir altbaşlık geliyordu: **İdil Biret** gibi her yönden üstün nitelikli piyanistlere -kurnazca seçilmiş bir repertuarın ardına sığınmayan müzisyenlere- günümüzde ender rastlanıyor.

Bu yazısında eleştirmen **Von Peter Cossé, Biret** olayını çeşitli yönlerden inceliyor,... "Erkek piyanistler de dahil olmak üzere, günümüzün en geniş kapsamlı repertuarına sahip konser piyanisti" diye bahsettiği **İdil Biret**'in uluslararası müzik dünyasında kazanmış olduğu büyük üne ve aldığı çeşitli ödüllere karşılık, çoktan hak etmiş olduğu büyük hamlenin bu güne kadar özellikle plak dünyasında gecikmiş olmasını hayretle karşılıyor, ama, "bu günlerde yayınlanan **Beethoven / Liszt** plakları sayesinde de büyüklüğünü bütün dünyaya kabul ettireceğinden kesinlikle emin olabilir" diye ekliyordu.

Yazar **Cossé**'nin de işaret ettiği gibi; **İdil Biret**'in bu dokuz senfoniyi çok kısa bir zamanda hazırlaması, üstelik

uzmanları hayretler içersinde bırakarak konser sayesinde de canlı olarak sunması, bu sanatçının en güç yapıtları bile sadece kısa zamanda öğrenmek değil, üstelik dilediği anda yorumlamak üzere belleğinde saklamak yönünden de ne kadar olağanüstü niteliklere sahip olduğunu göstermekteydi.

Biret'e ayrılan üç sayfalık bölümde sanatçının diskografisi (halen kataloglarda mevcut plakların tam listesi) de yayınlanıyor, bu listede **Beethoven / Liszt s**enfonileri de "mükemmel" anlamına gelen yıldız işareti ile değerlendiriliyordu.

İngiltere'nin en önemli plak dergilerinden biri olan HI-FI NEWS and RECORD REVIEW de 1987 mart sayısında **Biret**'in bu albümünü A: 1 olarak değerlendirmişti. ("A" plak kaydı yönünden "1" yorum yönünden "mükemmel" anlamına gelmekteydi.)

Plaklara ayrılan yazı derginin başyazarı **Christopher Breuing** tarafından kaleme alınmıştı. **Breuing** şöyle diyordu:

Bu ayın plakları arasında zihnimi en fazla meşgul eden bunlar oldu. Türk sanatçısı **İdil Biret, Beethoven Senfonileri**'nin **Liszt** tarafından yapılmış piyano uyarlamalarını dokuzunu birden plağa veren ilk piyanist.

Bu uyarlamaların ilginç yönü **Liszt**'in problemli bölümleri nasıl çözümlediğini göstermekten ibaret değil (Örneğin, Dördüncü Senfoni'nin "adagio" girişinde -tremololar kullanmak zorunluluğuna karşın- müziğin iskeletinin iyi belirlenmiş olması, çoğu zaman orkestrasyonun dikkatleri dağıtması yüzünden yeterince önemsenmeyen armonik gelişmeleri de aydınlığa kavuşturuyor; böyle olunca insan yapıtı yeniden yaşıyor). Bütün bunlara ek olarak da **Biret**'in tamamen kendine özgü görüşleri ve yorumları var. *Yaklaşımımın "kadınca" olduğunu söylesem, bunun yanı sıra **Kempff**'in **Beethoven**'in üslubuna çok yakın bulduğumu öne sürsem de, bu yorumları beni büyüledi.*

Dokuzuncu Senfoni'de final temasının -bariton salonunun girişinden önceki- gelişmesi **Furtwangler** gibi, cesurcasına yavaş. Genellikle tempoları çok temkinli. Örneğin Yedinci Senfoni'inin "Sostenuto" girişi 6 dakika 6 saniye sürüyor ki, **Klemperer**'in 1961 plağında bu bölüm 4 dakika 18 saniye. Altıncı Senfoni'den 'Dere Boyunda Sahne' ise 17 dakika 50 saniye gibi hayret verici bir uzunlukta, ama istenen etkiyi sağlıyor. Piyanonun sesleri sürdürme gücünü **Biret**'in çok sevdiği kuşkusuz.

Bu kayıtlar 1985 Sonbahar ayları ile 1986 İlkbaharı arasında Brüksel'deki St. Bavon Kilisesi'nde seslendirmiş. Prodüktör **Michel Devos**'un bana yolladığı resimlerde Steinway piyanonun üzerinde sadece bir mikrofon kullanmış olduğu görülüyor. Bu "sade" yaklaşım çok doğal bir ses kaydı sağlamış. (Halbuki bu günlerde çok mikrofonlu piyanolar koşullandırıyor bizleri...)

Plak kaydı esnasında olup bitenlerin **Biret**'i hiç etkilemediği açıkça belli oluyor. Sizler de dinlediğiniz zaman onun kendini nasıl tamamen müziğe verdiğini, parlaklığın doruk noktasında ise (**Krips** yönetimideki Concertgebouw Orkestrası'nın klasikleşmiş yorumunda olduğu gibi) Dördüncü Senfoni'nin final bölümünde nasıl ulaştığını göreceksiniz.

Yine İngiltere'nin 64 yıldan beri yayınlanan ünlü GRAMOPHONE dergisi 1987 Mart sayısında (sayı 766) **Biret**'in plaklarına geniş yer ayırmıştı. Bu yazıda ünlü İngiliz eleştirmeni **James Methuen-Campbell** şunları yazıyordu:

Liszt'in piyanoya uyarlanmış olduğu büyük çaplı ilk orkestra partisyonu, Berlioz'un "Fantastik Senfoni" adlı yapıtıydı. Bu uyarlamayı 1833 yılında yapmıştı. **Beethoven**'in Senfonileri ise onun sanat yaşamının oldukça önemli bir bölümünü almıştı: 1840 yılında 5, 6 ve 7'inci senfonileri tamamlanmıştı. Bunu izleyen 30 yıl boyun-

ca bir yandan bunları yeniden elden geçirdi, bir taraftan da diğer altı senfoninin piyano uyarlamaları üzerinde çalıştı. Bunlar arasında onu en çok uğraştıran Dokuzuncu Senfoni olmuştu. Hatta yapıtın final bölümüne el atmak bile istemiyordu. Buna karşın, yayıncısı **Breitkopt und Haertel**'in ısrarları üzerine bu bölümü de elinden geldiğince piyanoya uyarlamağa sonradan razı oldu.

Liszt bu uyarlamaları, -yeterince takdir edilmediğini düşündüğü- bu yapıtları daha geniş kitlelere sevdirmek amacı ile hazırlamıştı. Bunu yaparken de, özellikle armonik ve polifonik özellikleri hiç değiştirmeden çalgıların çeşitli ton ve renklerini -piyanistin de bunları canlandırmasına olanak verecek şekilde- korumaya özen göstermekteydi.

Piyanonun -özellikle başlarda- sesleri sürdürmek yönünden sınırlı bir çalgı olması, bu tür düzenlemelerle ister istemez tremolo'lara da yer vermeyi gerektiriyor. **İdil Biret** bütün bunları görkemli bir ton zenginliği ile seslendirmiş. Plak kayıtlarının çok iyi tınlayan akustiği de bunun ortaya çıkmasına olanak sağlıyor. Bütün doğal armonikler ve bunların tınlayışı da bu başarıya büyük ölçüde destek oluyor.

Bu dizide belki en iyi sonuç veren düzenlemeler, ritmik bölümleri değişken olan yapıtların uyarlamaları. **Liszt**, yer yer bazı oktavları tekrarlanan vuruşlarla yazmak zorunda kalmış. Yedinci Senfoni'nin ilk bölümünde olduğu gibi... Ama genellikle, fazla yoğun ve fazla gevşek dokular arasında denge kurabilmek sorununu mükemmel bir şekilde çözümlemiş.

Beethoven'in üslubundaki boyutları **Biret**'in tamamen kavramış olduğu daha Birinci Senfoni'nin başlangıcından itibaren belli oluyor. Polifonik yapı rahatlıkla; özenle şekillenmekte. **Biret**'in yorumunu büyük çizgilerle sürdürürken 'fortesimmo'ları kullanmakta gösterdiği tedbirliliği de insan şükranla karşılıyor.

Özellikle İkinci Senfoni'nin "Largetto" bölümünde yarattığı canlı bir konser atmosferini hayranlıkla izledim. "Erocia"nın ikinci bölümünde insan orkestra partisyonundaki soylu ihtişamı hissediyor. Majör bölümlerde ise **Biret**'in zarif, duygulu sonoriteleri gerçekten büyüleyici.

"Pastoral Senfoni ise **Biret**'in güçlü ustalığı sayesinde büsbütün zenginlik kazanmış. Bu piyanoyu bir çalgı olarak da yücelten bir yorum. Birinci bölümü altın sesler sarmalamış. Bunu, ilahi bir şarkı havasının boydan boya kapladığı "Andante" izliyor. Bu bölüm yaklaşık 18 dakika uzunluğunda, ama **Biret**'in huzur veren berraklığı insanı alıp götürüyor. Bu plaklarda **Liszt**'in özelliklerinin en fazla kendini gösterdiği bölüm, yoğun efektlerin insanı adeta ürperten bir doruk noktasına ulaştığı "Fırtına".

Liszt, gerçekte, dokuzuncu Senfoni'nin görkemli boyutlarına ancak değinebilmekten pek öteye gidememiş. **Biret** ise esas gücünü özellikle Final'e saklamakta. Orkestra ile koronun bir arada kullandığı -ve yer yer çok karmaşık yazılmış- bölümlerde bile hiç telaşa kapılmadan mümkün olanın en mükemmelini elde ediyor.

Bu plaklarda sadece bir yüze sığdırılan Beşinci Senfoni 40 dakika uzunlukta; bu bile başlıbaşına bir plak demektir. Bütün plaklar boyunca piyanonun tonu muhteşem; iyi işitilmeyen notalar ise yok denecek kadar az. Bu, olağanüstü bir başarı."

İdil Biret 139 yıl sonra, **Liszt**'in İstanbul konserlerinin tarihsel anısına olan saygı borcumuzu dünyada yankılar uyandıran bu plaklarla ödemişti.

KAYNAKÇA - FOTOĞRAFLAR:
Müzik Ansiklopedisi, Cilt 1, Sayfa 193 - 196
Akkadın Dergisi, Sayı 52
Franz Liszt ve M. R. Gazimihal'in Bir Araştırması, Sayfa 89 - 95.

Musıkimizde İz Bırakanlar*

● Ahmet ÖZER

İnsanlık tarihi eski bir sanat alanı olan musıkide, nice insanlar yaşadıkları coşkuyu kendi içlerinden dalga dalga çevrelerine yayarak, çok kişiye yaşama sevince taşımışlardır. İnsanın yaşadığı çevrede, onunla birlikte üretilen bir güzellik de içten kendini duyumsatmıştır. Resim gibi, sinema, tiyatro gibi, edebiyat gibi musıki de ona gönül verenleri bir ömür, uzun bir sevdanın ardından koşmuştur.

Her dönem, kendi insanıyla birlikte kendi müziğini de oluşturmuş; her dönemde üretilen nice özgün örnekler, zamana dur diyerek ölümsüz birer kaynak olarak çağdan çağa ulaşmışlardır.

Daha küçük yaşlardan beri içindeki müzik coşkusu onunla yoğrulup duran **Müfit Semih Baylan**, yaşamına sinen bu sevdayı çevresindekilerle de paylaşmak istemiş olacak ki karşımıza 164 sayfalık bir kitapla çıkıvermiş. **Baylan,** nice alanlarda sanata öncülük eden bir kent olan **Trabzon**'un musıki alanında da nice birikimlere sahip olduğunu bilmiş olmalı ki bu alandaki emeğin, tarihin tozlu sayfaları arasında yitip gitmesine gönlü razı olmamış. **Trabzon** ekseninde, ülkemizin bu alanında nice emeği geçenlere de bir gönderme yapmış.

Baylan, "Musıkimize Yön Verenler" kitabında yaptığı "giriş" bölümünde ilkel topluluklardan XX. yy'a akıp gelen birikimi dile getirmiş. Bunun yanında Klasik Müziğimizin kültürel kaynaklarına el atmış. Atatürk ve musikimize de değinen Baylan, bu bilgilerin eksenine Trabzon'un musıki yaşamını oturtmuş. Trabzon'un musıki yaşamını; cumhuriyet öncesi, 1960'lara değin gelen süreç ve 60'tan günümüze uzanan zaman dilimi olarak üçe ayırmış. Bu incelemede kuşkusuz ona 1960' Trabzon'un bu alanına emek verenler kadar, bu emeğin "İcra edildiği" alanların da birer esin kaynağı oluşturduğu bir gerçektir. Bu mekânların başında sinemaların geldiğini daha öncelerde sevgili Arslan Pulathaneli de dile getirmiş; Ankara'da yayımlanan Trabzon dergisinde bir büyülü düş çercevesinde ayrıntılı bir şekilde okura sunmuştu. Baylan da kitabına bu önemli araştırmayı almakla, önemli bir görevi yerine getirmiş.

Trabzon'un musıki yaşamından örnekler veren **Baylan**, kitabında **Hamamizade İsmail Dede Efendi**'yi son derece özgün kaynaklarla okura yansıtmış. Bunun yanında **Hacı Arif Bey**'i, **Şevki Bey**'i, **Leyla (Saz) Hanım**'ı, **Rahmi Bey**'i, inceden inceye değerlendirmiş. Musıki denildiğinde öncü diyebileceğimiz adlardan **Temel Şükrü Doğru**'nun yanı sıra **Tanburi Cemil Bey, Ahmet Selim Teymur, Tanburi (Fransız) Ali, Hasan Ferid Alnar, Ayhan Aydan, Recep Suat Kurtuldu, Vecihe Daryal, Osman Aksu, İhsan Hızer, Tatyos Efendi, Semiha Berksoy, Emine, Hamiyet, Saliha ve Asiye** adlı Hanımlar, Trabzon'un musiki yaşamının çengileri... **Asdik Ağa, Ahmet Yardımoğlu, Laika Karabey, Ruşen Ferit Kam, Nasibin Mehmet Yürü, Selahattin Pınar, Safiye Ayla Targan, Mefharet Atalay, Müzeyyen Senar, Perihan Sözeri, Taşkın Özer, Tophaneli Sabri Bey**'in yanı sıra yaşamları hakkında ayrıntılı bilgi verilemeyen daha on dört sanatçıdan söz edilir. Bu arada **Fehmi Tokay, Artaki Candan (Terziyan)** ve **Tanburi Osman Pehlivan** da kitapta ele alınıp değerlendirilen birer sanatçı olurlar.

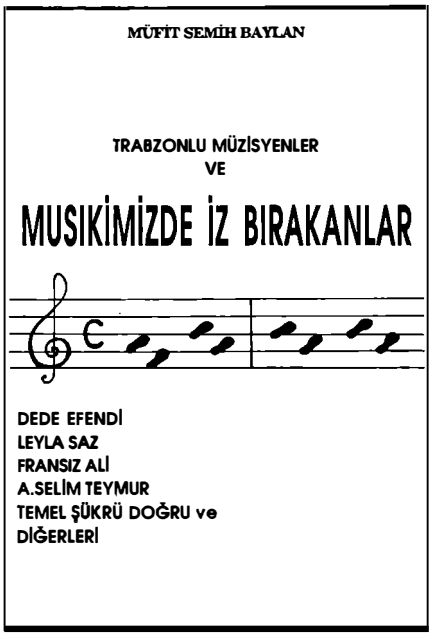

Yazışma Adresi:
Müfit Semih Baylan
P.K. 205. 61004 - Trabzon

Müfit Semih Baylan, "Musıkimizde İz Bırakanlar"ın yaşamlarını ele alırken sanata giden yollarını da belirlemiş, oluşturdukları emekten kuşkusuz kayıtlarımıza düşen ne kadar bilgi kalabilmişse onlardan okurunu haberli kılmaya özen göstermiş. Yer yer özgün kaynaklara da el atarak, bu konuda geçmişte üretilenlere gönderme yapmış. Yaptığı söyleşilerde -yitip giden değerler için- deyim yerindeyse, acı çekenlerin duygularını da kitabına taşımış.

Bir ilk kitap olması nedeniyle, belki de gözetilen anlayış eldeki tüm birikimleri ince eleyip sık dokumadan olabildiğince sıralamak olmuş. Bu belki de bu alanda emek verenlerin emeğini bir yerde atlımamak anlamını taşıyor. Ancak okur bir yerde, yerel düzlemde üretimde bulunan sanatçılarla, ülke bazında yer tutan sanatçıları ayrı bölüm başlıkları altında okumak istiyor. Görebildiğimiz kadarıyla **Trabzon Bölümü** ayrıca ele alıp değerlendirilebilseydi, kitabın okura sunduğu hizmet daha bir netleşirdi. Ülkenin neresinde olursa olsun aynı sevinci, aynı coşkuyu, aynı çileyi çekenlerin, yüreğinin sevdasını her yaşta genç tutanların ortak duygular taşıması, bir yerde onların iç içe geçmesine ortam oluşturmuş.

Kitaba eklenen 18 fotoğraf, 50'li yıllardan günümüze musıki alanında önemli yer tutan müzisyenlerin emeğinin değerlendirilmesine yönelik bir çabayı yansıtıyor. **Temel Şükrü Doğru**'dan **Ahmet Selim Teymur**'a **Suat Kurtuldu**'dan, **Teoman Önaldı**'ya, ordan **Ankara**'da düzenlenen gecelere, verilen konserlere kadar uzanıp gidiyor görüntüler.

Musıki konusunda az da olsa bir teorik bilgilenme de gözden ırak tutulmamış. Ancak amaçlanan, anılar çerçevesinde musıkimizde iz bırakanların emeğine çok yönlü sahip çıkmanın göstergesiydi.

Müfit Semih Baylan'ın emeğini kutluyor; Bu alandaki coşkusuna daha yeni boyutlar ekleyerek, sevdiği alanı daha da genişletmesini diliyoruz. ●

KIYI Ağustos 1992 Sayı: 77

Türk Sanat Mûsıkîsi Kolleksiyonları

● Dr. M. Nazmi ÖZALP

Mûskî tarihimizde XXI. yüzyıl başına kadar hemen hemen notanın kullanılmamış olması sayısız kayıplara sebep olmuştur. Bunun için değerli bestekârlarımızın sanat değeri yüksek pek çok eseri, onları saklayan hâfızalarla birlikte yokolup gitti. İşte bu durumun önemini kavrayan bazı mûsikîsever şahsiyetler bir nota yazısının bulunabilmesi için çevrelerindeki sanatkârları teşvik etmişlerdir. X. yüzyıldanberi kullanıldığını sandığımız "Ebced" notasının bir türlü yaygınlık kazanamamasının sebebini bulmak kolay değildir. Bu, belki değil kesinlikle geleneksel "meşk" usûlünü benimseyen mûsikîşinasların muhafazakârlıklarından, daha doğrusu mûsikîmizin öğretim özelliğinden kaynaklansa gerektir. Notayı iyi bilmekle Türk mûsikîsinin öğrenilemeyeceği, çünkü bu sanatta notanın her şey demek olmadığı genellikle kabûl edilen bir gerçektir. Ne "Kindî" notası, ne Ali Ufkî Bey'in kullandığı değişik "Batı" notası, ne bir tür "Ebced" notası olan "Kantemiroğlu" notası, ne de Nayî Osman Dede'nin hattâ Abdülbakî Nâsır Dede'nin geliştirdiği notalara rağbet edilmemiştir. "Hamparsun Notası"nın mûsikî dünyamıza girmesi ve benimsenmesinden sonra bizde kolleksiyonculuk başlamıştır denebilir. Biz burada bildiğimiz, bulabildiğimiz kolleksiyonlardan kısaca bilgi vermeyi uygun bulduk. Yanlış ya da doğru bu bilgilerin araştırmacılara ışık tutacağına inanıyoruz. Hiç şüphesiz bunların bazılarını, kolleksiyon niteliğinde olmamakla birlikte, taşımış oldukları tarihî ve mûsikî değeri açısından buraya almakta yarar gördük.

ALİ UFKÎ BEY KOLLEKSİYONU:

XVII. yüzyılda İstanbul'da yaşamış olan Leh asıllı Ali Ufkî Bey'i "Hâzâ Mecmûâ-yı Sâz ü Söz" adı altında tertip ettiği eserini kolleksiyon saymamız gerekiyor. Bu eser ile yazarı hakkında kendi bölümünde geniş bilgi verilmiştir. saz eserleri açısından değerli bir eser olup, içinde bulunan sözlü eserler daha çok halk mûsikîsiyle ilgilidir. Son yıllarda güçlükle okunan başarısız bir "Tıpkı Basım"ı yapılmıştır.

KANTEMİROĞLU MECMÛASI

Romen prensi Demetrius Cantemir, kendi buluşu olan bir tür "Ebced" notası ile çok sayıda saz eserini bu "Mecmûa"ya kaydetmiştir. Bunların arasında sözlü eser yoktur. Bu mecmûa Yalçın Tura tarafından eksik olarak yayımlanmıştır.

"KEVSERÎ MECMÛASI" ile Hamparsum LİMONCİYAN ve MANDOLİ-Artin'in yazmış oldukları defterleri de saymak gerekir. Bunlardan sonuncuları saz eserleri ihtiva eder ve TRT Müzik Dairesi arşivinde bulunmaktadır. Birbirinin kopyası olmakla birlikte her üç kolleksiyon hayli sözsüz mûsikî eserini unûtulmaktan kurtarmıştır.

MİMARİ ESAD EFENDİ KOLLEKSİYONU:

Bu şahsın hayatı hakkında tamamlayıcı bilgi elde edemedik. Mûsikî sever bir kimse olan Esad Efendi hakkında şurada, burada dağınık ve kısa bilgiler vardır. Bütün kaynaklar, "kendi çabası ile büyük paralar harcayarak mûsikî reportuvarının genişliği ile ünlü ve o zamanlar hayatta olan mûsikîşinaslardan bizzat notaya almış olduğu binlerce eseri toplamıştır" der. Bu kolleksiyonun akibeti hakkında hiçbir belge yoktur. Esad Efendi'nin hayatta iken büyük bir kıskançlıkla sakladığı eserler, ölümünden sonra kese kağıdı yapanlara kilo hesabı ile satılmış olabilir.

SAİD HALİM PAŞA KOLLEKSİYONU:

Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın torunlarından, yâni "Hıdıv"lerden olan Said Halim Paşa Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde önemli görevler üstlenen bir devlet adamımızdı; sadrazamlığa kadar yükseldi. Bir Türk mûsikîsi hayranı olan Paşa, gerçekten büyük masraflar yaparak çok büyük bir kolleksiyon vücûde getirmişti. Kızkardeşi prenses Zehra hanım, önce geçen yüzyılın ünlü hanendesi Nedim Bey ile, onun ölümünden sonra da Ali Rifat Çağatay'la evlenmiştir. Bundan dolayı kendisinin ölümünden sonra adı geçen kolleksiyonun A. Rifat Çağatay'a intikal ettiği söylenmekte ise de, Murat Bardakçı'nın ifadesine göre Rauf Yekta Bey kolleksiyonu arasında bulunmakta imiş. Rauf Yekta Bey varislerinin bu önemli konu hakkında mûsikî dünyamıza bilgi vermesi bir vicdan borcudur.

UDÎ NEVRES BEY KOLLEKSİYONU:

Mûsikî eserlerimiz hakkında çok önemli ve sağlam bir kaynak olan Nevres Bey'in de bir kolleksiyonu olduğu bilinmektedir. Sanatkârın ölümünden sonra bunların İstanbul Radyosu ya da İstanbul Belediye Konservatuvarı'na intikal ettiği bazı kaynaklarda belirtilir. Türkiye Radyolarının ilki olan eski İstanbul Radyosu ile şimdiki Ankara Radyosu'nun kuruluşu sırasında mûsikî çalışmalarına yön verenlerden Cevdet Kozanoğlu, Rûşen Kam ve Vecihe Daryal'a bu araştırmanın yazarı vaktiyle sormuş ve radyoevlerine intikal etmediği cevabını almıştı. Nitekim mevcut kolleksiyona rastlanmamıştır. Şimdi üniversiteye bağlanan İstanbul Belediye Konservatuvarı arşivinde olması muhtemeldir ve öyle olduğu da söylenmektedir. Nevres Bey'in ölümünden bugüne kadar yayımlanmamış ve hiçbir bilgi verilmemiş olması büyük bir eksikliktir. Eğer büsbütün yok olmadı ise şimdi adı geçen kuruluşun depolarında çürümeğe terkedilmiş olabilir.

İSTANBUL BELEDİYE KONSERVATUVARI ARŞİVİ:

Adı önce "Darülelhan" olarak kurulan, sonradan kapatılıp açılan, arkadan "İstanbul Belediye Konservatuvarı" adını alan bu eğitim kurumunun kuruluşundan yayım hayatına atılışına kadar geçen süre içinde emeği geçenlerden Rauf Yekta, Subhi Ezgi, Hoca Ziya Bey, Ziya Paşa, Levon Hancıyan, İ. Hakkı Bey, N. Halil Poyraz, A. Rıza Şengel, H. Sadeddin Arel, Rûşen Kam, Mesud Cemil ve M. Nureddin Selçuk, Şerif Muhiddin Targan gibi değerli kişilerin katkısı ile sayısız eserin derlendiği kesindir. Üzülerek belirtelim ki, bugüne kadar bu arşiv üzerinde bir çalışma yapılmamıştır. Nem ve bakımsızlıktan büsbütün harab olmamışsa üniversiteye bağlı bir kuruluş olarak değerlendirilmesini temenni ederiz.

H. SADEDDİN AREL KOLLEKSİYONU:

Bu değerli ilim adamımız ve müzikoloğumuzun titiz bir kolleksiyoncu olduğu, bu sanatla ilgilenen herkes bilir. Her tür mûsikinin pratik ve teorik yönleri ile ilgili eserleri toplamak için hiçbir fedakârlıktan çekinmemiştir. Ölümünden sonra "Türkiyat Enstitüsü"ne intikal eden bu kolleksiyonun da ayrıntılı bir incelemesi ve listesi mevcut değildir. Mevcut bilgilerimizi sayın Yılmaz Öztuna'nın incelemelerine borçluyuz. Kitap ve nota olarak hayli yekûn tutan eserlerin arasında Arel'in satın aldığı kolleksiyonlar da bu-

lunmaktadır. Bunlardan Santûrî Edhem Bey kolleksiyonu sayılabilir.

SUPHİ EZGİ KOLLEKSİYONU:

Türk Klâsik Mûsikîsi hakkında çok önemli bir kaynak olan Suphi Ezgi'nin kolleksiyonun akibeti hakkında da bilgimiz yoktur. Çok yakın tarihlerde geçen bu olayların açıklığa kavuşturulmamış olması üzücüdür. Bir bölüm eserin Arel kolleksiyonunda bulunduğunu, Arel'in ölümünden sonra sahibine iade edildiğini Yılmaz Öztuna bildiriyorsa da, Ezgi'nin ölümünden sonra ne olduğu hakkında bilgi vermiyor.

RAUF YEKTA BEY KOLLEKSİYONU:

Özellikle mûsikî nazariyatı ve mûsikî tarihi ile ilgili eserlerin zenginliği ile ünlü bu kolleksiyon hakkında son zamanlarda basında çelişkili bilgi verilmektedir. Geniş bir nota arşivi ile nadide yazmaların bulunduğunu bildiğimiz bu değerli kolleksiyor varislerinin elinde bulunmaktadır. Mûsikîşinas dolan torunu Yavuz Yektay'ın bunları derleyip toplayarak mûsıkî dünyamıza bilgi vermesi ve eserleri tanıtarak araştırmacıların yararlanmasına sunması dedesinin ruhunu şâdedecektir. Bu kolleksiyonun içinde olduğu bilinen bazı değerli eserlerin yakın tarihlerde Londra'da müzayededede satıldığı haberi de çıkmıştır. Bütün bunlara biz inanmak istemiyoruz.

ABDÜLKADİR TÖRE KOLLEKSİYONU:

Abdülkadir Töre'nin çok zengin olduğu söylenen kolleksiyonu hakkında da çeşitli rivayetler vardır. Öğrencisi olan Ekrem Karadeniz'e intikal etmiş olması mümkündür. Ancak Karadeniz'in Türkiye İş Bankası tarafından yayımlanan eseri bu tahmini doğrulamakla birlikte, herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Eğer bu iddia doğru ise Karadeniz'in varislerinde bulunması gerekir.

VECDİ SEYHUN KOLLEKSİYONU:

Titiz bir kolleksiyoncu olan bir ömür boyu hayli eser toplayan Vecdi Seyhun'un zengin bir kolleksiyonu olduğu bilinmektedir. Vefatından sonra varislerine intikal etmiştir.

MUSTAFA NEZİHİ ALBAYRAK KOLLEKSİYONU:

Bu kolleksiyonda bulunan eserler kendisinin vefatından sonra, Ankara Devlet Konservatuvarı'nda görevli olan oğlu tarafından sekiz-on sandık dolusu nota konservatuvarın arşivine intikal ettirilmiştir. Ne gibi eserleri ihtiva ettiği bilinmiyor. El sürülmeden eski binanın deposunda yıllarca bekletildikten sonra, konservatuvar Hacettepe Üniversitesi'ne bağlanarak yeni binaya taşınırken önce kaybolduğunu, sonra bulunduğunu bir yetkiliden duymuştum. Depolarda bekletilmesinden ne Batı, ne de Türk mûsikîsine bir yarar olmadığına göre, bari ait olduğu çevreye intikal ettirilse bir işe yarar diye düşünüyoruz. Hiç değilse mûsikî repertuvarımız bir kaç değerli eser daha kazanmış olacaktır.

Bütün bunlardan başka günümüzün ünlü mûsikîşinasları da kolleksiyonculukla meşgul olmaktadır. Bunlardan Alâeddin Yavaşça, Lâika Karabey, Niyazi Sayın, Yılmaz Öztuna, Cüneyd Orhon, Murat Bardakçı, Etem Ruhi Üngör, A. Rıza Avni, Bekir Sıdkı Sezgin, Tarık Kip, M. Nazmi Özalp gibi sanatkâr ve araştırmacıların kolleksiyonunda nadir eserlerin bulunduğu bir gerçektir. Bu kimselerin ellerinde bulunan bu nadir eserleri mûsikî severlerimizin istifadesine sunacaklarına inanıyor ve umuyoruz. Yukarıdan beri bilgi vermeğe çalıştığımız ve akibetleri hakkında doğru dürüst bilgimizin bulunmadığı kolleksiyonlara benzemelerini asla dilemiyoruz. Bu sanatkârların ellerinde bulunan eserlerin listesini ilgililere bildirmeleri mûsikî sanatımız açısından unutulmaz bir hizmet olacaktır. ●

Müzikte Binbir Gece Masalları ve " ŞEHRAZAT"

● **Faruk YENER**

Ali Baba kayalığın önünde yürüyüp sihirli sözcükleri sıralar; "Açıl Susam Açıl!" Kayalar birden kımıldar, koca bir kapı yavaş yavaş açılır. Ali Baba kapıdan girdiğinde bir mağarada bulur kendini ve kamaşan gözlerini oğuşturmaya koyulur; her köşe bucağa ipek kumaş yığınları, kadifeler, halılar, değerli taşlar, altın ve gümüş eşyalar yığılmıştır. Bütün bunlar kırk haramilerin yahut başka deyişle kırk eşkiyanın soygunlardan yıllar boyu biriktirdikleri ganimettir. Ali Baba getirdiği çuvallara doldurmaya koyulur değerli taş ve madenleri. Acaba dışardaki üç eşeğine bütün bu çuvalları yükleme olanağı bulup kaçabilecek mi, yoksa soygundan dönen eşkiyalar tarafından yakalanıp parçalanacak mıdır Ali Baba? İşte size, okuyanları ve dinleyenleri yüzyıllardan bu yana büyüleyen masal dizisi "Binbir Gece"den meraklı, gerilimli bir olay.

Batı evreninde yaklaşık üçyüz yıla yakın süredir bilinen "Binbir Gece" kadar insanın fantazi yeteneğini etkileyen pek az yapıt görülmüş, bu yazarı veya yazarları bilinmeyen masal demeti esrarlı, romantik doğunun simgesi kabul edilmiştir.

Neden "Binbir Gece"?.. Söylentiye bakılırsa üçyüze yakın masaldan oluşan derlemenin doğuşuna Sultan Şahriyar neden olmuştu. Sultan, ilk eşinin kendisini aldattığını öğrenince başını kestirmiş, sonra her gece bir kızla evlenip ertesi sabah cellada teslim etmeye başlamış, bu kanlı eylemi durdurmak isteyen vezir kızı Şehrazat gönüllü olarak Sultanla evlenmeye karar vermiş. İlk geceden başlayarak masallar anlatmaya koyulmuş ona. Ancak, her gece masalı gerilimli bir olayda bırakıyor, sonunu öğrenmek isteyen Sultan akıllı Şehrazat'ın başını bir türlü kestiremiyormuş. Böylece binbir gece geçmiş...

Binbir Gece'ye ait ilk yazılı belge 1947'de Kahire'de bulunmuştur. Belge Arapçadır ve sekizinci yüzyılda kaleme alındığı sanılmaktadır. Bu kaynak daha sonra onbeşinci yüzyıla dek değişimlere uğrayacak her çağa uygun ekler kazanacaktır.

Batı, bu doğu hazinesinin tanınmasını **Antoine Gallard** adlı bir Fransız öğretmene borçludur. Gallard masalları 17. yüzyılın sonlarında Halepli bir hristiyan Suriyeli'den dinlemiş, anlatılanları dikkatle not almış, on iki ciltte toplamış, ilk cilt 1704'de Paris'te yayınlanmış, büyük ilgi gören masallar kısa sürede başka dillere çevrilmiştir.

Bilginler, masalların kaynakları olarak İran, Hint ve İbrani folklorunu gösteriyorlar. Ancak hemen tümünde Arap töre ve gelenekleriyle İslam inancının derin etkileri gözlenir kolaylıkla. Her masalda yaşlılara ve öğretmenlere büyük saygı gösterilir, hayır sahipleri ve merhametliler onurlandırılır, övülür. İnsan, tanrı'nın çizdiği kadar yaşamına egemendir. Arap uygarlığının en görkemli çağında yaşamış Harun-ür Reşid'in masallarda önemli yeri vardır. 786-809 yılları arasında hüküm sürmüş olan bu ünlü Halife ile Bağdat, Asya'nın ticaret ve kültür merkezi sayılmış, batı ile dostça ilişkiler kurmuştu.

Şehrazat'ın anlattığı masallarda mucizeler, bunların belki en çekici yönlerini oluşturur. sürüvenler boyunca Prens Hüseyin'in sihirli halısına binip uçarız. Ahmed'in çadırı ise öyle büyüktür ki Sultan'ın tüm ordusunu içine alır, ama istendiğinde avuç içine sığacak kadar da kücülür. Kral Bedir'in denizaltı ülkesinde insanlar güneşi, ayı, yıldızları suyun dibinden seyrederler.

Şehrazat bütün bunları yaşamı tehlikede iken anlatır... Aradan binbir gece geçer, gecer ve bütün bu süre boyunca masallar sürdüren güzel kadının Sultan Şahriyar'dan üç çocuğu olur. Sultan ona yaşamını bağışlar, günlerce süren bayramlarla evlenir, sonra saray yazıcılarını toplayıp eşinin anlattığı masalları yazmalarını buyurur. Dünya edebiyatının başyapıtlarından biri tüm insanlığın malıdır artık.

"Binbir Gece" masalları batıda tanındığı yıllardan bu yana pek çok sanat yapıtına esin kaynağı olmuştur. Bazı sanatçılar doğunun sihrine kapılmışlar, derin bir özlem duymuşlardır. "Binbir Gece" müziğe de unutulmaz yapıtlar kazandırmıştır. Bunlar arasında hemen her biçimde örneklere rastlanır; operalar, operetler, senfonik yapıtlar. Operalardan biri Alman besteci Carl Maria von Weber'in "Ebu Hasan" adlı güldürüsüdür. Hiemer tarafından "Binbir Gece" masalları üzerine hazırlanan yapıt 1810 yılında bestelenmiş, aynı yıl Münih'de oynanmıştır. Halife'nin yakın adamlarından Ebu Hasan ve karısı Fatma, para sıkıntısından bir oyunla kurtulmayı kararlaştırırlar. Ebu Hasan ağlayarak Halife'ye gidecek, Fatma'nın öldüğünü söyleyecek ve cenaze parasını alacaktır. Bir süre sonra da bu kez Fatma Halife'nin karısı Zübeyde'ye gidecek, Ebu Hasan'ın öldüğünü haberleyecek para isteyecektir. Evdeki pazar çarşıya uymaz, durum ortaya çıkar. Halife karı kocayı bağışlar; para verip sıkıntılarından kurtarır.

"Binbir Gece"den esinli yapıtların en güzellerinden biri hiç kuşkusuz Maurice Ravel'in "Shéhérazade" adlı üç şarkıdan oluşan dizisidir.

Fransız müzik ozanı 1875'de doğdu, 1937'de öldü. Verimi virtüözlüğü aşan olağanüstü bir teknik ustalığın belgeleridir. Tüm yapıtlarında gözlenen ritmik, çalgısal ve ezgisel elementler, bileşim renkleri ve kontrapunta kolaylığı aynı zamanda içten bir üslüp zerafetini, zengin kaynaklı bir esini yansıtır. Yapıtlarında atalarının ülkesi İspanya'ya özgü soluk, Viyana valsi etkisi, hayvanlarla dolu zengin fantazi evreni son derece ince resimleme yeteneği ve zaman zaman keskin bir istihza ve taşlama esintisi sezilir. Yakın arkadaşı Roland Manuel'in dediği gibi: "Ravel çocukların tanrıların, perilerin, garip yaratıkların, çekici bebeklerin dünyasında egemen olmuş, öyle de kalmıştır."

İşte böyle bir yetenek "Binbir Gece"nin büyülü ve düşlü havasına kolaylıkla girecek, esiniyle yoğuracaktır. Bu fırsat 1903 yılında çıktı, bestecinin arkadaşı ozan, ressam, müzikçi Tristan Klingsor ona şiirleri ile "Binbir Gece"nin de doğunun da kapılarını açtı. Adından da anlaşılacağı gibi Wagner hayranıydı bu garip kişi. Tristan ünlü aşk dramının kahramanı, Klingsor ise Parsifal operasından büyücü. Tristan Tlingsor aralarında genç bestecinin de bulunduğu "Apache Grubu"na katılmış, onunla dostluk kurmuştu. Çağdışı pek çok ozan, yazar ve ressam benzeri doğu özlemiyle yanıyordu, asıl adı Leon Leclér olan Tristan Klingsor ve "Shéhérazade" adlı şiir kitabı bu özlemin ürünüydü. Ravel kitaptan üç şiir seçerek bestelemeye koyuldu: "Asya", "Sihirli Flüt" ve "Avare"...

Besteci her şiiri olağanüstü bir paletle orkestralamış, yapıt 1904 yılının 17 mayıs günü Alfred Cortot yönetiminde yorumlamıştı. Solisti soprano Zan Hotto idi.

"Asya" adlı şiir doğu özleminin anlatımıdır.

"Çocukluk çağımızın eski harikalar ülkesi Asya

Orada fantazi, bir imparatoriçe gibi esrar dolu ormanlarda uyur" dizeleriyle başlar şiir.

İkinci şiir "Sihirli Flüt". Özeti şöyle: "Yaşlı efendim başına ipek bir takke geçirmiş uyuyor. Ben uyanığım. Dışardan kâh acı, kâh neşeli sesler yansıtan flütü dinliyorum. Sevgilim çalıyor... Ve pencereye her yaklaştığımda her nota yanağıma değen esrarlı bir öpüşe benziyor."

Üçüncü şiir "Avare"'. Özeti şu: "Gözlerin bir kızın gözleri kadar tatlı ey yabancı... Güzel yüzün baştan çıkarıcı.. Dudakların kapı eşiğinde bilinmeyen dilden çekici bir şarkı söylüyor. İçeri gir ve şarabımla serinle... Ama hayır gidiyorsun işte... Hafif ve zarif bir hareketle dönüp uzaklaşıyorsun benden!.."

"Binbir Gece"den esinli müzik yapıtlarının en ünlüsünü en sevileni kuşkusuz Nikolay Rimski-Korsakof'un gene "Şehrazat" adını taşıyan yapıtıdır. Besteci 1887-1888 kışında arkadaşı Aleksandr Borodin'in "Prens İgor" adlı operasının orkestralanmasını düzeltir, yer yer yeniden düzenlerken "Binbir Gece" temasıyla ilgilenmeye koyulmuş, notlar almıştı. Yaz aylarında karısı Nadejda'yı yeni doğmuş Maşa adlı kızıyla sayısı altıyı bulan çocuklarını alıp Çeryemenyetskoy gölü kıyısında tatile giden sanatçı burada boş durmamış, küçüklerin patırtısı, konu komşunun gürültüsü arasında "Şehrazat"ı, "Rus Paskalyası" adlı senfonik uvertürü, keman ve küçük orkestra için "Mazurka"sını yazmıştı. Bu arada "Şehrazat", 4 ile 26 Temmuz günleri arasında üç haftalık kısa süre boyunca bütünlenmiş, besteci tatil dönüşü orkestralamasını yapmıştı.

"Şehrazat" çabucak yayıldı Avrupa'ya, oradan da Amerika'ya... Ancak yapıt, müzik çevrelerinde değişik yargılara yol açtı... Viyana'daki yorumdan sonra çağın ünlü tenkitçisi Eduard Hanslick, yapıtı istihza kokan şu satırlarla karşıladı: "Üzülerek söyleyeyim, Binbir Gece masallarını unutmuşum... Bu nedenle Prens Kalender'in, öyküsü boyunca ne anlattığını, Bağdat'daki bayramın nedenini anlayıp anımsayamadık." 1897'de Boston'daki ilk yorumda da Boston Herald gazetesi müzik tenkitçisinin şu satırları yayınlanmıştı: "Eğer akıllı ve kurnaz Şehrazat, masallarını bestecinin yapıtındaki gibi müzik dışı ve anlamsız anlatsaydı Sultan Şahriyar daha ikinci, çok çok üçüncü gece kafasını uçurturdu." New York'da Musical Courier adlı dergide ise şu görüş yer almıştı: "İşte Asya steplerinden bir başka barbar ürünü... Rimski - Korsakof, aman ne ad! İnsan duyunca bıyığına votka bulaşmış gibi oluyor..."

Azınlıkta kalmış yargılar bütün bunlar... Beri yanda yapıt hemen ilgi görmüş, çok kimse bıyığına votka bulaşmasını memnunlukla karşılamıştı. Şehrazat daha sonra yetişen pek çok müzikçi için adeta bir orkestralama dersi kitabı kabul edilmiş, eleştirilen barbar yönü ise Stravinsky'nin "Ateş Kuş" ve "Petruşka" gibi ölümsüz verimlerini hazırlamıştı.

Rimski - Korsakof, Şehrazat'ın dört bölümüne şu başlıkları koymuştu başlangıçta: Prelüd Ballad, Adagio ve Final... Bu adlar aralarında Liyadov da olmak üzere müzikçiler tarafından ciddi ve edebi bulunmuş, programı açıklamaya yardıcı bazı başlıkların daha verimli olacağı savunulmuştu. sonuçta dört bölüm şöyle adlandırıldı: Bir- Deniz ve Sinbad'ın gemisi, İki- Prens Kalender'in Öyküsü, Üç- Genç Prensle Prenses, Dört- Bağdat'ta bayram, deniz, geminin parçalanıp batışı ve bitiş...

Besteci kendini eleştirilere karşı bir yanıt vermeye zorunlu görmüş olacak ki "Müzik Yaşamım" adlı kitabında şunları yazar bu konuyla ilgili olarak: "Şehrazat"ı Binbir Gece'den esinli birbiriyle ilintisiz malzeme ve görüntülerle programlaştırıp dört ana bölüm ayırmıştım. Birincisi, ikincisi ve dördüncü bölümlerin girişleriyle üçüncü bölümün ara yapısı solo keman için yazıldı. Keman masalları anlatan Şehrazat'ı simgeler. dinleyici suitimde aynı şiirsel düşün ve inançları yansıtan bazı motiflere rastlayacaktır. Bunları Wagner'in "Letmotiv" prensibiyle karıştırmamalıdır. Tümü de tam tersine herhangi bir simge değil, senfonik gelişim ve işlemlere yalın müzik materyali olarak kullanılmıştır. Böylece hemen her bölümde aynı motifler çözümcü görevleriyle belirir, dönüp dolaşırlar. Bunlar her zaman başka ışınlarla başka ruhsal durumlar, başka görüntü ve olaylarda değişmiş olarak belirirler. Örneğin, birinci bölümde Prens Kalender'in öyküsünü haberleyen sürdinli trompet ve trombon fanfarı dördüncü bölümde geminin batışıyla belirir. Görüldüğü gibi iki olay arasında ilinti yoktur. Genç Prens Kalender'le üçüncü bölümdeki prenses motifleri dördüncü bölümde duyulur. bu onların Bağdat'daki bayrama katıldıkları anlamına gelmez.

"Şehrazat" günümüzün hâlâ en sevilen orkestra yapıtları arasında. Bu güzel suitin pek çok koreograf tarafından "bale" sahnesine aktarılması da bu sevginin önemli bir kanıtı değil mi? ●

MÜZİĞE ÖMÜR VERENLER / 3

Derleyen: **Arslan PULATHANELİ**

EYLÜL AYI

Osman ÖZSANDIKCI	1913	3.9.1976
Burhanettin DERAN	1902	3.9.1965
Kanuni Âmâ Nazım Bey	?	11.9.1920
Şerif Muhittin TARGAN	1892	13.9.1967
Ulvi Cemal ERKİN	1906	15.9.1972
Mustafa Nazıf IRMAK	1904	18.9.1975
Ahmet Râsım Bey	1864	21.9.1932
Kemal İLERİCİ	1910	29.9.1986

Şerif Muhittin TARGAN

Ahmet Rasım Bey

EKİM AYI

Fehmi EGE	1902	5.10.1978
Cemal Reşit REY	1904	7.10.1988
Güneri TECER	1934	16.10.1988
Ekrem KARADENİZ	1904	17.10.1972
Mithat FEHMEN	1916	19.10.1982
Necdet KOYUTÜRK	1921	19.10.1988
Ferit TÜZÜN	1929	20.10.1977
Osman Nihat AKIN	1908	25.10.1959
Mesut Cemil TEL	1902	31.10.1963

Mithat FENMEN

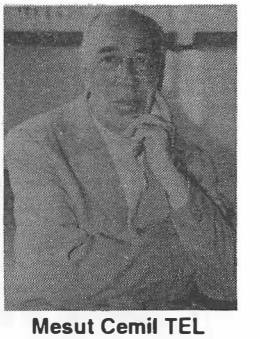

Mesut Cemil TEL

KASIM AYI

Haydar TATLIYAY	1890	2.11.1963
Nevzen Şevki SEVGİN	1893	3.11.1969
Erdoğan ÇAPLI	1926	7.11.1977
Halük RECAİ	1913	11.11.1972
Mecihe DARYAL	1914	12.11.1970
Ahmet YATMAN	1897	13.11.1973
Ulvi ERGÜNER	1924	17.11.1974
Gültekin ORANSAY	1930	20.11.1989
Hâfız Yaşar	1885	23.11.1966
Bülent ORAL	?	24.11.1990
Lemi ADLI	1889	25.11.1945
Hüseyin MAYADAĞ	1915	25.11.1968
Necati TOKYAY	1907	30.11.1988

Vecihe DARYAL

Hâfız Yaşar

ARALIK AYI

İsmail Hakkı Bey	1860	3.12.1927
Râkım ERKÜTLU	1872	4.12.1948
Leyla SAZ	1852	5.12.1936
Râdife ERTEN	1920	9.12.1988
Hakkı DERMAN	1907	10.12.1972
Mahmut Rağıp GÂZİMİHAL	1900	13.12.1961
Tahsin KARAKUŞ	1892	14.12.1959
Lâika KARABEY	1918	19.12.1989
Nasibin Mehmet YÜRÜ	1882	20.12.1953
Ferruh ARSUAN	1908	20.12.1968
Kemani Aloko BACONOS	1892	27.12.1950
Halil Bedii YÖNETGEN	1901	28.12.1968
Necip Celal ARTEL	1908	29.12.1957

Bitti

Nasibin Mehmet YÜRÜ

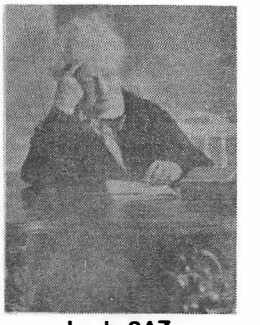

Leyla SAZ

— *DİZİ*

Bedri Rahmi Eyuboğlu
"Bir Meyva Büyür İçimde" - 7

● Kurgu: **Selahattin GÜNDOĞDU**

O - Bir Nazım Hikmet yetmedi bre şahin aman
Bir Nazım daha (Müzik: "Kırmızı gülün alı var".)
Kırmızı gülün alı var
Kolay kolay gelir miydi bir Mustafa Kemal
Bir Mustafa Kemal yetmedi bre şahin aman
Bir Mustafa Kemal daha

5Sahne aydınlanır. Ana, bir boyacı merdiveninin tepesine oturmuştur. Eteği yerlere kadar uzanmış, oldukça geniştir. Eteklik, içinden bir baş geçecek uzunlukta altı yerden dilinmiştir. Davulla yürek atışları verilecektir.)

O - Bu Anadolu var ya bu Anadolu
Bu misli menendi görülmemiş cömert ana

(Başlar, etekliğin diliklerinden çıkartılarak söylenecektir sözler ve aynı anda da Ana'nın yüz ve gövdesinde, doğurmanın acı-haz karışımı ifadesi...)

1. BAŞ - Bu her yanı meme bu her yanı dudak bu her yanı gül
2. BAŞ - Bu zımık almadan veren habire veren yediveren gül
3. BAŞ - Bu Anadolu var ya bu Anadolu
4. BAŞ - Bu üç yosma denizde üç defa ıslanan
5. BAŞ - Gürbüz ırmaklar ortasında susuzluktan çatlayan

O - Bu Anadolu var ya bu Anadolu

6. BAŞ - Bu sapsarı sıtma bu masmavi gurur

O - Ne tosunlar doğurmuş ne tosunlar
Bak daha neler doğurur
KORO - Bak daha neler doğurur (Sahne kararır)
O - (Odasına gelirken)
Ey benim dev memelirende cüceler emziren bir garip memleketim.

(Kadehe şarap doldurup bir-iki yudum aldıktan sanra, paletle fırçayı alıp büyük tuvalin önüne gelir; çiziktirirken...)

İçimde bir meyve büyür
Diri olmasına diri
Ağır olmasına ağır
Böylesine tadım benim, tuzum benim
Dal dayanmaz can dayanır. (Odasına gelir, iskemleye oturur. Bir süre: Dizi üzerindeki eline bir karıncanın çıktığını görür; avucu içine alır onu, bir süre seyreder ve...)

O - (Mırıldanır gibi) karıca... Kaderince. (İncitmemeye çalışarak saksıya bırakır karıncayı)

Bu canım dünyanın orta yerinde
Hayvanlar kadar bağlanamamışız birbirimize
Yalan mı? gözünü sevdiğim karıncalar
İşte: Hamsiler sürü sürü
Arılar bölük bölük geçer
Leylekler tabur tabur
Ya bizler? Eşrefi mahlûkat!..
Boğazımıza kadar kendi murdar karanlığımıza gömülmüşüz
Bizler bölük bölük, bizler tabur tabur
Bizler sürü sepet
Yalnız birbirimizi öldürmüşüz. (Birden, savaş efekti girer. Sahne oldukça loş aydınlatılır; akan yıldızlar; duman; ağır-çekimdeki gibi, askerlerin süngü süngüye savaşmaları...)

O - (Çerçevedeki çocuk resmini alıp, bir süre baktıktan sonra raftaki yerine koyar ve...)

Sen yumruk kadarken koptu Mehmet'im kızılca kıyamet

(Asker bavulunu alır masanın arkasından ve dizleri üstüne diklemesine koyar.)

Baban olacak kişi de askerdi
Seni bir nar çiçeği gibi kundağında bırakır
Çantasına birkaç roman
Ve birkaç paket Serkldoryan koyup
Müstahkem mevkie giderdi
Her gidişinde kendisine şehitlikte münasip bir yer ayırır
Senin yaşaman için dua ederdi.

(Bavul elinde kalkıp, ağır ağır sahne ortasına doğru giderken..)

Sen büyürsün Mehmet'im koptu dananın kuyruğu
Ve uyandı birdenbire içimde
Arzuların en zorlusu, en kalleşi: YAŞAMAK.
Yaşamak sen büyürken yanıbaşında

1. ASKER - Yaşamak...
2. ASKER - ... otça...
3. ASKER - ... böcekçe...
4. ASKER - ... yaprakça...
5. ASKER - ... sadece...
6. ASKER - ... yaşamak. (Kısa bir andan sonra)

O - (Bir çığlık gibi) Yaşamak! (Aynı anda elindeki bavul düşerek açılır ve içindeki dört-beş güvercin, pırr... Derken, sahne kararır, O da odasına gelir.)

- sürecek -

MAVİ NOTA
Aylık
Müzik ve Sanat Dergisi

Abone Koşulları : **Yıllık: 100.000 TL.**
Yurtdışı Abone : **50 DM.**
Yazışma Adresi : **P. K. 205 - 61004 - TRABZON**
Ederi : **10.000 TL. (KDV dahil)**

İstanbul Temsilcisi : **Osman Razi AKSU**
Tel.: (212) 288 16 80
İzmir Temsilcisi : **Melih GÜLER**

DİZGİ: **EFOR Masa Üstü Yayıncılık & Organizasyon**
Tel.: (462) 326 44 26 Fax: (462) 322 29 96 - TRABZON

Sahibi : **Sevilay BAYLAN**
Genel Yayın Yönetmeni : **M. Semih BAYLAN**
Yazı İşleri Yönetmeni : **Hülya ÖZMEN**
Kapak - İç Düzenleme : **M. Reşat SÜMERKAN**
Sanat Danışmanları : **Ahmet ÖZER**
Gündoğdu SANIMER
Suat KURTULDU

Abone ederinin, Müfit Semih BAYLAN adına 731986 nolu postaçeki hesabına yatırıldıktan sonra, dergi adresine bilgi verilmesi rica olunur.

Gönderilen ürünlerin daktilo ile yazılması rica olunur.
Ürünler yayımlansın, yayımlanmasın geri verilmez.

Basım Yeri: ERHAN OFSET MATBAACILIK
Uzun Sk. 84 / A Tel.: (462) 322 24 23 - 322 35 06 / TRABZON